

Keikkatyöläisen sosiaaliturmaopas

Kulttuurialan liittojen neuvottelukunta
Anna-Sofia Nieminen (toim.)

Lukijalle

Kulttuurialan keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas on päivitetty.

Oppaasta löydät kootusti tietoja keikkatyöläisen sirpaleisesta sosiaaliturvasta.

Oppaan ylläpitäjänä on Kulttuurialan liittojen neuvottelukunta, johon kuuluvat Muusikkojen liitto, Näyttelijäliitto, Suomen Journalistiliitto, Teatteri- ja Mediatyöntekijöiden liitto, Taide- ja kulttuurialan ammattiliitto TAKU sekä Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK.

Opasta tehtäessä on kuultu asiantuntijoita Kansaneläkelaitoksesta, Eläketurvakeskuksesta ja Maatalousryttäjien eläkelaitoksesta.

Haluan lämpimästi kiittää oppaan tekijää ja sen päivittänyttä vapaata toimittajaa Anna-Sofia Niemistä ja järjestöjä, jotka ovat rahoittaneet oppaan tekemisen.

Helsingissä 15.3.2023

Elina Kuusikko

Kulttuurialan liittojen neuvottelukunnan puheenjohtaja

Sisällys

1. Työsuhteessa, yrittäjänä vai omana työnä?	5
1.1 Täyttyvätkö työsuhteen tunnusmerkit?	5
1.2 Täyttyvätkö yrittäjyyden tunnusmerkit?	6
1.3 Tarvittaessa tuomioistuin päättää työmuodon	6
1.4 Myös omassa työssä voi työllistyä	7
1.5 Lisätietoa luvun asioista	8
2. Miten keikkatyöläisen eläketurva karttuu?	8
2.1 Työeläke kertyy pienistäkin työrupeamista	8
2.2 Työnantaja järjestää työntekijän eläkevakuutuksen	10
2.3 Yrittäjän tulee itse ottaa eläkevakuutus	10
2.4 YEL-maksu joustaa tietyin ehdoin	12
2.5 Apurahatyöskentely voi myös kartuttaa eläkettä	12
2.6 Apurahalla työskentelevä hakee MYEL-vakuutusta itse	14
2.7 Turvaa saa myös työtapaturman ja ammattitaudin varalle	14
2.8 Lisätietoa luvun asioista	15
3. Miten perhevapaat määräytyvät?	16
3.1 Ennen uudistusta: äitiysraha oli vain äidille	16
3.2 Ennen uudistusta: isälle on oma isyyusraha	17
3.3 Ennen uudistusta: vanhempainrahan voi jakaa	18
3.4 Uudistuksen jälkeen: raskausraha on raskaana olevalle	19
3.5 Uudistuksen jälkeen: vanhempainraha jakautuu tasan	20
3.6 Lastenhoidon tuet säilyvät pääpiirteittäin ennallaan	21
3.7 Lisätietoa luvun asioista	22
4. Mitä tehdä, jos sairastuu?	22
4.1 Sairauspäivärahaa saa Kelasta tai Melasta	23
4.2 Sairauspäiväraha määräytyy vuositulon perusteella	24
4.3 Osasairauspäiväraha tukee paluuta kokoaikaiseen työhön	25
4.4 Tartuntatautipäiväraha korvaa ansionmenetystä	25
4.5 Työntekijöillä on työterveyshuolto – yrittäjille vapaaehtoista	26
4.6 Yksityisen terveydenhuollon maksuista saa korvausta	26
4.7 Kuntoutus voi auttaa pysymään työ- ja toimintakykyisenä	27
4.8 Työntekijä voi jäädä tilapäiselle hoitovapaalle sairaan lapsen vuoksi	27
4.9 Lisätietoa luvun asioista	28
5. Miten rahoittaa opintoja?	28

5.1 Aikuiskoulutustukea voi saada enintään 15 kuukautta	28
5.2 Opintotuki turvaa toimeentuloa opintojen aikana	29
5.3 Oppisopimuskoulutus on ammatillista koulutusta.....	30
5.4 Työttömyysetuudellakin voi opiskella	31
5.5 Lisätietoa luvun asioista	31
6. Miten tulla toimeen työttömänä?	32
6.1 Kassat ja Kela maksavat työttömyysetuuksia	32
6.2 Työssäoloehto voi täytyä, vaikka ei olisi työsuhteessa yhtäjaksoisesti	33
6.3 Päätoiminen yrittäjä ei voi saada työttömyysetuuksia	34
6.4 Kokeileva yrittäjä ei välttämättä menetä työttömyysturvaa	35
6.5 Jos lopettaa yritystoiminnan, voi saada työttömyysetuuksia	36
6.6 Yrityksen myyntivoitto siirtää päivärahan saamista.....	37
6.7 Päätoiminen apurahatyöskentely ei oikeuta työttömyysturvaan.....	37
6.8 Moni asia vaikuttaa työttömyysetuuksien suuruuteen.....	38
6.9 Työttömyysetuuksia voi saada myös soviteltuna	38
6.10 Lisätietoa luvun asioista	39
7. Mitä eläkettä saa eri elämäntilanteissa?	40
7.1 Vanhuuseläke alkaa määräiässä	40
7.2 Osittainen vanhuuseläke ja työuraeläke tuovat joustoa	41
7.3 Ammatillinen kuntoutus vai työkyvyttömyyseläke?	41
7.4 Eläkehakemus ohjautuu oikeaan työeläkelaitokseen	43
7.5 Eläkkeellä saa tehdä töitä	43
7.6 Lisätietoa luvun asioista	44
8. Mitä tehdä, kun toimeentulo on tiukassa?	44
8.1 Pienituloinen voi saada tukea asumiseen	44
8.2 Toimeentulotuki kattaa elämän perusmenoja	45
8.3 Neuvonta ja sosiaaliset luotot voivat auttaa talousvaikeuksissa	46
8.4 Lisätietoa luvun asioista	46
9. Miten käy sosiaaliturvan, kun työ vie ulkomaille?	46
9.1 Sosiaaliturvaa säätelevät EU:n sosiaaliturva-asetus ja sopimukset	47
9.2 Työntekijä kuuluu pääsääntöisesti työskentelymaan sosiaaliturvaan	47
9.3 Sosiaaliturvasopimuksissa ei yleensä ole yrittäjiä koskevia sääntöjä.....	48
9.4 Apurahalla ulkomaille lähtevät rinnastetaan yrittäjiin.....	49
9.5 Lisätietoa luvun asioista	49

1. Työsuhteessa, yrittäjänä vai omana työnä?

Työsuhteessa tehtävä työ on yksinkertaistetusti epäitsenäistä työtä työnantajan lukuun palkkaa tai muuta vastiketta vastaan. Yrittäjä puolestaan työskentelee itsenäisesti omaan lukuunsa ja laskuttaa tekemästään työstä palkkion asiakkaalta.

Työntekijän ja yrittäjän välinen rajanveto ei kuitenkaan ole aina selvä. Jos työnteon muodosta on epäselvyyttä, viime kädessä jokin tuomioistuin päättää asiasta kokonaisuutensa perusteella.

Työlainsäädäntö tunnistaa vain työsuhteen ja yrittäjyyden, mutta työttömyysturvalaissa on myös kolmas kategoria: oma työ. Omaa työtä on muun muassa apurahalla työskentely.

Keikkatyöläinen voi tehdä työrupeamia niin työsuhteessa ja yrittäjänä kuin omana työnä. Esimerkiksi media-alan keikkatyöläinen voi tehdä podcastia työsuhteessa, kirjoittaa artikkeleita yrittäjänä ja työstää tietokirjaa apurahalla omana työnä.

Keikkatyöläisten sijaan voisi puhua freelancereista tai itsensätyöllistäjistä. Näitä kolmea käsitettä käytetään eri yhteyksissä ja eri aloilla hieman eri merkityksissä. Tässä oppaassa keikkatyöläisellä tarkoitetaan henkilöä, joka voi yhdistellä työsuhteista työtä, yrittäjänä työskentelyä ja omaa työtä.

1.1 Täyttyvätkö työsuhteen tunnusmerkit?

Työsuhteista työtä voi olla vakituinen tai määräaikainen ja kokoaikainen tai osa-aikainen työ. Aina ei sovi tarkkaa työaikaa vaan työajan vaihteluväli. Tällöin työntekijä tekee niin sanottua ttt-työtä tarvittaessa töihin kutsuttavana.

Työsuhde tarkoittaa käytännössä usein työnantajan tiloissa ja välineillä toimimista, mutta työtä voi tehdä myös muualta käsin. Palkka tulee yleensä säännöllisesti työsopimuksen mukaan. Työsuhteen vähimmäisehdot määräytyvät työehtosopimuksen tai työlainsäädännön mukaisesti.

Työsuhteen tunnusmerkkejä ovat:

- Työntekijä tekee työtä työnantajan lukuun palkkaa tai muuta vastiketta vastaan.
- Työnantaja määrää työnteon ajan ja paikan.
- Työnantaja antaa yleensä työhön tarvittavat laitteet ja muut tarvikkeet, mutta poikkeuksiakin on. Esimerkiksi muusikoilla on yleensä omat instrumenttinsa.
- Työnantaja valvoo ja johtaa työtä esimerkiksi antamalla ohjeita ja määräyksiä työntekoon. Vuokratyössä tätä oikeutta käyttää työnantajan puolesta käyttäjäyritys, esimerkiksi ravintola, jonne ohjelmatoimisto on myynyt muusikon keikalle.
- Työntekijällä on oikeus saada palkkasaatavansa palkkaturvasta, jos palkkaa ei makseta.
- Työntekijällä on oikeus sairausajan palkkaan.
- Työnantaja päättää mahdollisesta sijaisesta.
- Työnantaja ottaa työntekijälle työeläkevakuutuksen.
- Työskentelyä muille työnantajille on työsuhteen aikana rajoitettu.
- Työntekijällä on oikeus palkansaajan työttömyysturvaan työsuhteiden välillä.

Kaikissa työsuhteissa ei ole kaikkia näitä piirteitä.

1.2 Täyttyvätkö yrittäjyyden tunnusmerkit?

Yrittäjä voi työskennellä muun muassa yksityisenä elinkeinonharjoittajana joko toiminimellä tai ilman tai osakeyhtiön tai osuuskunnan kautta. Yhä useampi yrittäjä on yksinyrittäjä, joka vastaa pääasiassa yksin kaikista yrityksensä toimeksiannoista. Tällöin yritystoiminta saattaa ollakin enemmän ammatinharjoittamista kuin varsinaista liiketoimintaa. Ammatinharjoittaja elättää itsensä omalla työllään esimerkiksi myymällä tietotaitoaan, laskuttaa palkkiot asiakkailta ja vastaa itse omasta eläke- ja sosiaaliturvastaan.

Äkkiseltään voisi ajatella, että yrittäjän tunnistaa siitä, että yrittäjällä on yritys. Näin yksinkertainen asia ei kuitenkaan ole. Yrittäjän kriteerit voi täyttää, vaikka ei olisi edes toiminimeä, sillä yrittäjä voi työskennellä myös verokortilla. Tällöin asiakas pidättää palkkiosta verot, mutta ei maksa eläke- tai sosiaaliturvamaksuja.

Yrittäjyyden tunnusmerkkejä ovat:

- Yrittäjä tekee omaan lukuunsa työtä asiakkaille. Työstä maksetaan palkkio tai työkorvaus, jonka yrittäjä laskuttaa asiakkaalta. Asiakas ei korvaa erikseen työskentelystä aiheutuvia kuluja, vaan yrittäjä sisällyttää ne palkkioon.
- Yrittäjällä on mahdollisuus kieltäytyä tarjotusta työstä.
- Yrittäjä hankkii itse tarvittavat laitteet, työvälineet ja työssä tarvittavat materiaalit.
- Yrittäjällä on y-tunnus, ja yrittäjä kuuluu ennakkoperintärekisteriin.
- Jos yrittäjältä jää saamatta palkkio, sen voi laittaa perintään.
- Jos yrittäjä ei tee sovittua työtä esimerkiksi sairauden vuoksi, korvausta ei makseta, mutta yrittäjä voi hakea päivärahaa Kelasta.
- Yrittäjällä on mahdollisuus käyttää apulaista tai sijaista.
- Yrittäjä ottaa yrittäjän eläkevakuutuksen.
- Asiakas ei rajoita työskentelyä muille.
- Yrittäjällä on taloudellinen riski vähintään siitä, että saa toimeksiantoja.
- Yrittäjällä ei ole työaika-suojaa, eikä yrittäjä saa erillisiä vuosilomakorvauksia.

Kaikilla yrittäjillä eivät täyty kaikki nämä tunnusmerkit.

1.3 Tarvittaessa tuomioistuin päättää työmuodon

Työntekijän ja yrittäjän välinen rajanveto on joskus hankalaa. Jos on epätietoinen siitä, onko työntekijän vai yrittäjän asemassa, voi selvittää, kuka on työnantaja. Jos työnantajaa ei löydy, saattaa tehdä työtä yrittäjämudossa. Työnteon muoto ratkaisee, kuka huolehtii eläkevakuuttamisesta ja muusta sosiaaliturvasta.

Rajanvedon ydinkysymyksiä ovat:

- Tekeekö työtä työsopimuksella vai toimeksiantosopimuksella?
- Saako palkkaa, palkkiota vai työkorvausta?
- Tekeekö työtä työnantajalle vai asiakkaalle?
- Kuka johtaa ja valvoo työtä?
- Kenen laitteilla ja työvälineillä työskentelee?
- Kuka määrää työnteon paikan ja ajan?

Työsuhdetta ja yrittäjyyttä ei voi tunnistaa pelkästään esimerkiksi sen perusteella, mitä nimeä maksettavasta korvauksesta käytetään. Usein työsuhteesta maksettavaa korvausta kutsutaan palkaksi ja yrittäjän laskuttamaa korvausta työkorvaukseksi tai palkkioksi. Joskus myös työsuhteisesta keikkatyöstä

saatavaa korvausta kutsutaan palkkioksi. Keikkatyöläinen voi saada työstä myös käyttökorvausta, jolla tarkoitetaan tekijänoikeuksien luovuttamisesta maksettua tekijänoikeuskorvausta.

Työosuuskunnan jäsenet omistavat osuuskunnan ja voivat olla työsuhteessa siihen. Osuuskunnan pitäminen työnantajana edellyttää, että osuuskunta esimerkiksi tarjoaa omissa nimissään niitä palveluita, joiden tekemiseksi työnhakija on työllistynyt. Yleensä tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että työtä tehdään osuuskunnan lukuun ja osuuskunta on sopimussuhteessa työn teettäjään. Jos taas osuuskunnan jäsenen äänivalta on vähintään 15 prosenttia, henkilö tulkitaan osuuskuntayrittäjäksi.

Laskutuspalveluyritysten kautta laskuttavia kutsutaan usein kevytyrittäjiksi. Juridisessa mielessä ei kuitenkaan ole olemassa kevytyrittäjiä, vaan lainsäädäntö tunnistaa ainoastaan työsuhteen, yrittäjyyden ja osin myös oman työn. Laskutuspalveluyrityksen kautta laskuttaminen ei sellaisenaan merkitse työsuhdetta tai yrittäjyyttä, vaan muut seikat ratkaisevat, tehdäänkö työtä työsuhteessa vai yrittäjänä. Jos henkilö työllistää itsensä yrittäjänä ja laskuttaa omaa yrittäjätyötään laskutuspalvelun kautta, henkilö yleensä katsotaan yrittäjäksi. Jos laskutuspalveluyritys vuokraa työvoimaa, se on työsuhteisten vuokratyöntekijöidensä työnantaja.

Työ- ja sosiaaliturvalainsäädännössä ja verotuksessa henkilöitä voidaan pitää toisistaan poikkeavasti joko työntekijöinä tai yrittäjinä. Verotuksessa henkilö saatetaan käsittää työntekijäksi, vaikka työ- ja sosiaaliturvalainsäädännössä henkilö katsottaisiin yrittäjäksi.

Jos työnteon muodosta on epäselvyyttä, viime kädessä asian päättää kokonaisharkinnan perusteella jokin tuomioistuin, kuten vakuutusosasto tai korkein hallinto-oikeus. Käytännössä voidaan ratkoa esimerkiksi sitä, onko keikkatyöläinen oikeutettu työttömyysturvaan. Päätös on erilainen sen mukaan, katsotaanko keikkatyöläisen toimineen päätoimisesti yrittäjänä vai työntekijänä. Tällaisessa tapauksessa päätöstä voi hakea ensin sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta, jonka päätökseen puolestaan voi hakea muutosta vakuutusosastolta.

Jos taas ratkottavana on esimerkiksi se, tuleeko keikkatyöläiselle maksaa lomakorvausta vuosilomalain mukaan, rajanvetoa työsuhteen ja yrittäjyyden välillä tekevät käräjäoikeudet. Käräjäoikeuden tuomiosta voi valittaa hovioikeuteen, jollei sitä ole kielletty, ja hovioikeuden tuomiosta puolestaan voi valittaa korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Usein ammattiliitot avustavat oikeustapauksissa, ja ne saattavat myös osallistua oikeuskuluihin.

1.4 Myös omassa työssä voi työllistyä

Työttömyysturvalainsäädännössä puhutaan yritystoimintaan rinnastettavasta omasta työstä. Sitä ei kuitenkaan ole erikseen määritelty lainsäädännössä. Käytännössä omassa työssä työllistyvä tekee töitä omaan lukuunsa, kuten yrittäjäkin, mutta erona yrittäjyyteen on, että omaa työtä ei tehdä välittömässä ansaintatarkoituksessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö omasta työstä voisi saada lainkaan tuloja.

Omaa työtä ovat siis erilaiset itsenäisen toiminnan muodot, joita ei tehdä työsuhteessa ja joita tehdään pääasiassa muussa kuin välittömässä ansaintatarkoituksessa. Omaa työtä voi olla esimerkiksi omaishoitajana toimiminen, apurahatyöskentely tai jopa muusikon tavanomaisen ammattitaidon ylläpidon ylittävä harjoittelu, vaikka siitä ei saisi korvausta.

Apurahat ovat monille kulttuurialoilla työskenteleville merkittävä rahoituslähde. Apurahan turvin voi keskittyä tekemään esimerkiksi tutkimustyötä, valokuvanäyttelyä, kirjaa, sävellystyötä tai näytelmää. Apuraha voi olla verotonta tai veronalaista tuloa. Kannattaa kuitenkin huomata, että joka tapauksessa MYEL-vakuutetulta apurahansaajalta peritään verotuksessa MYEL-työtulon perusteella

sairausvakuutusmaksu ja Yleisradiovero. Yrittäjät ja työntekijät maksavat samat maksut YEL-työtulon ja palkkatulojen perusteella. Sairausvakuutusmaksu on verovähennyskelpoinen.

1.5 Lisätietoa luvun asioista

- Työsuhteen ja yrittäjyyden tunnusmerkeistä voi lukea lisää esimerkiksi [Verohallinnon sivuilta](#).
- Osuuskunnista löytyy tietoa Osuustoimintakeskus [Pellervon sivuilta](#).
- Omassa työssä työllistyvän työttömyysturvasta kerrotaan KEHA-keskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön toteuttamassa työelämäpalvelussa [Työmarkkinatorissa](#).
- Haettavista apurahoista löytyy tietoa ainakin [Tiedejatutkimus.fi-palvelusta](#).

2. Miten keikkatyöläisen eläketurva karttuu?

Keikkatyöläiseltä vaaditaan eläkeasioiden hoidossa omatoimisuutta. Eläkeasiat voivat tuntua esimerkiksi nuoresta aikuisesta kaukaisilta, mutta eläke karttuu koko työuran ajan. Lisäksi eläkkeelle voi päätyä esimerkiksi sairauden vuoksi jo paljon ennen varsinaista vanhuuseläkeikää.

Eläkevakuutukset ovat lakisääteisiä. Niitä on pääsääntöisesti kahdenlaisia: työnantajan työntekijöilleen järjestämiä eläkevakuutuksia ja yrittäjien itselleen maksamia yrittäjäeläkevakuutuksia. Lisäksi apurahansaaja voi hakea eläkevakuutusta Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta Melasta. Moni kerryttää elämänsä aikana eläkettä eri työmuodoilla, ja kaikesta kertyneestä eläkkeestä muodostuu lopulta kokonaisuus.

Eläkkeen karttumiseen vaikuttaa ikä sekä työntekijän työansio, yrittäjän työtulo tai apurahansaajan työtulo. Tiedot eläkettä kartuttaneista ansioista voi tarkistaa työeläkeotteelta.

Yrittäjän työtulo tarkoittaa yksinkertaistetusti yrittäjän työpanoksen arvoa, joka on eri asia kuin veronalainen ansiotulo tai yrityksen voitto. Yrittäjän eläkemaksun suuruus määräytyy työtulon perusteella, mutta siihen voi saada myös joustoa.

Apurahansaajan työtulo kertoo työskentelyyn tarkoitetun apurahan määrän vuositasolle muunnettuna. Eläkettä voi kertyä vain taiteelliseen tai tieteelliseen työskentelyyn kohdistettavista apurahoista.

Työnantajan tulee ottaa työntekijöilleen myös työtapaturma- ja ammattitautivakuutus. Apurahalla työskentelevillä työtapaturma- ja ammattitautivakuutus on automaattisesti voimassa eläkevakuutuksen rinnalla. Yrittäjille työtapaturma- ja ammattitautivakuutus on vapaaehtoinen.

2.1 Työeläke kertyy pienistäkin työrupeamista

Jotta ansiotyö kartuttaa eläkettä, sen täytyy olla vakuutettua. Keikkatyöläiselle voi kertyä eläkettä samanaikaisesti useista eri työtehtävistä ja eri eläkejärjestelmistä. Esimerkiksi musiikinopettaja voi kartuttaa eläkettä sekä leipätyöllään että keikkahommilla.

Sovellettava työeläkelaki määräytyy muun muassa sen mukaan, tekeekö työtä työsuhteessa, yrittäjänä vai apurahansaajana. Työeläkelaitokset neuvovat, jos on epäselvyyttä siitä, minkä eläkelain alueelle ansiotyö kuuluu. Viime kädessä Eläketurvakeskus ratkaisee epäselvyydet.

Yksityisen työnantajan palveluksessa olevaan työntekijään sovelletaan työntekijän eläkelakia (TyEL). Valtion, kunnan ja muun julkisen alan työntekijöitä koskee julkisten alojen eläkelaki (JuEL). Yrittäjätyöstä eläke karttuu yrittäjän eläkelain (YEL) mukaan, ja apurahakaudelta eläke kertyy maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL) perusteella. Lisäksi on vielä erikseen merimieseläkelaki (MEL).

Kaikista pienistäkin työrupeamista karttuneet eläkekertymät lasketaan eläkkeelle jäädessä yhteen, ja niistä muodostuu lopullinen eläke. Jos eläkevakuutettavat työansiot jäävät pieniksi, kuten keikkatyötä tekeville saattaa käydä, se vaikuttaa suoraan karttuvaan eläkkeeseen. Pienen työeläkkeen lisäksi on mahdollista saada kansaneläkettä.

Työsuhteessa eläkettä karttuu työansion mukaan ja yrittäjillä ja apurahansaajilla työtulon perusteella. Eläkettä karttuu

- 17–52-vuotiaalle 1,5 prosenttia vuodessa, paitsi yrittäjillä karttuma alkaa vasta 18-vuotiaina
- 53–62-vuotiaalle 1,7 prosenttia vuodessa (tilapäisesti vuosina 2017–2025)
- 63–67-vuotiaalle 1,5 prosenttia vuodessa.

Eläkettä karttuu myös työtä tekeväälle vanhuuseläkkeellä olevalle henkilölle syntymävuodesta riippuen 68-, 69- tai 70-vuotiaaksi asti, paitsi apurahatyöskentelystä. Eläkkeen rinnalla saaduista ansioista eläkettä karttuu 1,5 prosenttia vuodessa. Eläkettä karttuu myös esimerkiksi sairaus-, työttömyys-, vanhempain- ja tartuntapäivärahaista sekä vuorotteluvapaakorvauksesta ja kuntoutusrahaista. Myös tutkintoon johtava opiskelu ja oman lapsen hoitaminen kotihoidontuella kartuttavat eläkettä.

Niin sanotusta pimeästä työstä, matkakorvauksista tai päivärahoista ei kartu eläkettä tai sosiaaliturvaa. Siksi ei kannata suostua, jos työn teettävä ehdottaa korvauksen maksamista pimeästi käteisellä, keksityillä kilometrikorvauksilla tai verovapaina päivärahoina.

Tekijänoikeusjärjestöjen maksamat käyttökorvaukset eivät kartuta työntekijöiden työeläkettä, mutta yrittäjien eläketurvassa niitä voidaan ottaa huomioon työtuloa määriteltäessä. Kuitenkin työsuhteessa saadut tekijänoikeuskorvaukset voivat kartuttaa työntekijöiden työeläkettä, jos asiasta on sovittu työsopimuksessa tai työehtosopimuksessa.

Ulkomailla tehdystä työstä voi karttua eläkettä Suomeen tai työntekomaahan. Joskus eläkettä ei kerry lainkaan. Kannattaa siis selvittää, miten eläkeasiat menevät omassa tilanteessa. Ulkomailla työskentelystä voi lukea lisää tämän oppaan luvusta 9. Ulkomailta Suomeen töihin tulleiden työeläke karttuu samalla tavoin kuin suomalaisten.

Tiedot eläkettä kartuttaneista ansioista voi tarkistaa sähköiseltä työeläkeotteelta, joka löytyy monesti oman työeläkelaitoksen verkkopalvelusta ja ainakin [työeläke.fi](http://tyoelake.fi)-sivustolta. Ootteelta on hyvä tarkistaa vuosittain, että kaikista työrupeamista ja sosiaalietuuksista on maksettu eläkemaksu. Säännöllinen tarkistaminen on tärkeää siksi, että henkilöllä on itsellään näyttövelvollisuus kuusi vuotta vanhemmista puuttuvista tiedoista. Esimerkiksi verottaja hävittää tätä vanhemmat tiedot, joista työeläkeotteelta puuttuvat ansiot voisi selvittää.

Suomessa asuvat 17–60-vuotiaat henkilöt saavat työeläkeotteen myös paperisena kotiin joka kolmas vuosi. Yli 60-vuotiaille työtä tekeville ote lähetetään vuosittain. Eläkeläisille ei lähetetä työeläkeotetta kotiin. Myöskään julkisen alan työntekijöille ei enää jaeta otetta kotiin, vaan se on tarkastettava sähköisenä.

Eläke lasketaan aikanaan työeläkeotteessa esitetystä ansiotiedoista.

2.2 Työnantaja järjestää työntekijän eläkevakuutuksen

Työnantajan täytyy ottaa 17–67-vuotiaalle työntekijälleen työntekijän eläkelain mukainen vakuutus. Vaikka työnantajan velvollisuus on vakuuttaa työntekijänsä, esimerkiksi yhden illan keikoilla ja muissa lyhyissä työsuhteissa on hyvä varmistaa, että työnantaja maksaa eläke- ja sosiaaliturvamaksut. Työnantaja maksaa myös sivutoimisesta työntekijästään työeläkemaksun normaalisti.

Työeläkemaksut sisältävät sekä työnantajan että työntekijän osuudet. Työnantaja maksaa koko eläkevakuutusmaksun työeläkeyhtiölleen, mutta perii työntekijän osuuden suoraan palkasta palkanmaksun yhteydessä. Vuonna 2023 alle 17–52-vuotiaan ja 63–67-vuotiaan työntekijän maksuosuus on 7,15 prosenttia ja 53–62-vuotiaan 8,65 prosenttia. Yleensä eläkemaksu on eritelty palkkakuittiin. Tietyissä tilanteissa työeläkemaksu on suoritettava silloinkin, kun työnantaja ei pidätä palkasta veroa. Esimerkiksi opiskelijana voi ansaita tietyn summan verottomana.

Vuonna 2023 työntekijän eläkelain piiriin kuuluvat yksityisen työnantajan palveluksessa olevat työntekijät, jotka saavat palkkaa vähintään 65,26 euroa kuukaudessa. Työntekijän eläkelain mukaisia eläke-etuuksia ovat vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, osittainen vanhuuseläke, työuraeläke ja perhe-eläke.

Toisin kuin yrittäjällä, työntekijän sairauspäivärahan, vanhempainpäivärahan, kuntoutusrahan ja työttömyysturvan suuruus riippuu veronalaisista ansioista eikä työeläkemaksusta.

2.3 Yrittäjän tulee itse ottaa eläkevakuutus

Yrittäjän eläkelain piiriin kuuluu Suomessa asuva, työtä tekevä henkilö, joka ei ole tässä työssä työsuhteessa. Yrittäjän eläkevakuutus eli YEL-vakuutus edellyttää työntekoa. Pelkkä yrityksen omistaminen ei siis riitä. YEL-vakuutus pitää ottaa, jos

- on toiminut yrittäjänä vähintään neljä kuukautta
- on 18–67-vuotias eikä ole vanhuuseläkkeellä
- työtulo eli työpanoksen arvo ylittää vuosittain vahvistetun vähimmäismäärän, joka on 8 575,45 euroa vuonna 2023
- tuloja ei ole vakuutettu minkään muun eläkelain mukaan.

YEL-vakuutus on henkilökohtainen ja pakollinen, eikä vakuuttamisvelvollisuus riipu yritystoiminnan muodosta. Myös verokortilla työskentelevä on vakuuttamisvelvollinen, ellei ole työsuhteessa työn teettäjäänsä. Yksi vakuutus koskee kaikkea yritystoimintaa. Vakuutus otetaan eläkevakuutusyhtiöstä tai eläkekassasta kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun yrittäjätoiminta on aloitettu.

Myös sivutoimisen yrittäjän tulee ottaa YEL-vakuutus, jos ehdot täyttyvät. YEL-vakuutuksen voi ottaa myös vapaaehtoisesti alle vähimmäisrajan jäävälle työtulolle edellyttäen, että toiminta jatkuu yhtäjaksoisesti ainakin neljä kuukautta. Toistuva kausiluontoinen yritystoiminta, kuten kesäkioskin pitäminen, voidaan katsoa ympärivuotiseksi ja YEL-vakuutettavaksi silloin, kun työtulon vähimmäisraja ylittyy, vaikka toimintaa olisi alle neljänä kuukautena vuodessa.

YEL-vakuutuksen perustana on työtulo. Yrittäjä voi esittää työtulosta oman arvionsa, ja eläkelaitos arvioi ja vahvistaa työtulon yrittäjätoiminnasta saamiensa tietojen perusteella. Vuonna 2023 työtulon alaraja on 8 575,45 euroa ja yläraja 194 750 euroa vuodessa.

Työtulon on vastattava sellaista palkkaa, joka olisi maksettava, jos yrittäjän tilalle palkattaisiin yhtä ammattitaitoinen henkilö, tai korvausta, joka keskimäärin vastaa yrittäjän omaa työtä. Työtulo ei siis määräydy yrityksen voiton eikä verotettavan tulon mukaan, vaan yrittäjän työpanoksen arvon mukaan.

Vuoden 2023 alussa työtulon määrittelyä täsmennettiin. Uudistetun lain mukaan työtulo vahvistetaan kokonaisarvion perusteella. Työtuloa vahvistettaessa yrittäjän työpanosta kuvaavana palkkana tai korvauksena pidetään yksityisen sektorin kyseisen toimialan kokoaikaista työtä tekevien mediaanipalkkaa ja otetaan huomioon muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, yrittäjän ammattitaitoa ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot. Eläkelaitoksilla on käytössään laskentapalvelu, joka laskee työtulosuosituksen +-30 prosentin liikkumavaralla yrittäjän antaman liikevaihtoarvion ja toimialan perusteella. Eläketurvakeskuksen julkaisemalla [laskurilla](#) voi laskea oman työtulosuosituksensa. Eläkelaitos voi poiketa laskentapalvelun suosituksesta, jos yrittäjä esittää muuta selvitystä työpanoksestaan. Eläkelaitoksilla on myös velvollisuus tarkistaa yrittäjän työtulo joka kolmas vuosi.

Lakiuudistuksessa on siirtymäaika. Jos yrittäjä on ottanut YEL-vakuutuksen ennen vuodenvaihteen lakiuudistusta, eläkelaitos lähettää ehdotuksen työtulosta seuraavan kolmen vuoden aikana. Ensimmäisellä tarkistuskerralla työtulo voi nousta enintään 4 000 euroa. Myös toisella tarkistuskerralla kolme vuotta myöhemmin työtulo voi nousta enintään 4 000 euroa.

Työtulo vaikuttaa eläkkeen suuruuteen. Myös sairauspäivärahan, vanhempainpäivärahan, kuntoutusrahan ja työttömyysturvan suuruus on sidottu yrittäjillä työtuloon.

Lopullinen eläke lasketaan koko yrittäjärajan aikaisista työtuloista. Työtuloa voi toki tarkistaa matkan varrella, mutta ei takautuvasti. Sen korottaminen vasta loppuvuosina ei sanottavasti paranna eläkettä. Yrittäjän eläkelain mukaisia eläke-etuuksia ovat vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, osittainen vanhuuseläke, työuraeläke ja perhe-eläke.

Eläketurvakeskus valvoo yrittäjien työeläkevakuuttamista. Jos yrittäjä ei ole ottanut lakisääteistä YEL-vakuutusta, Eläketurvakeskus kehottaa korjaamaan laiminlyönnin. Jos yrittäjä ei noudata kehoitusta, Eläketurvakeskus voi ottaa vakuutuksen yrittäjän puolesta tämän laskuun. Tällöin yrittäjä ei saa aloittavan yrittäjän alennusta. Valtiokonttori voi määrätä lisäksi laiminlyöntimaksun.

YEL-vakuutuksen voi ottaa takautuvasti kuluvalle ja kolmelle sitä edeltävälle kalenterivuodelle. Sama sääntö koskee Eläketurvakeskuksen yrittäjän puolesta ottamaa vakuutusta. Yrittäjäeläkkeen määrä pienenee, jos vakuutusmaksut jäävät kokonaan rästiin. Rästiin jääneet maksut voi suorittaa viiden vuoden ajan, mutta jos ne jäävät suorittamatta, ne pienentävät eläkettä.

Oman yrityksensä kautta työskentelevä toimittaja ja kouluttaja kertoi vuodenvaihteessa 2021–2022: *YEL-työtuloni on yli 54 000 euroa vuodessa. Tuloni ovat vaihdelleet eri vuosina, mutta työtulo vastaa keskimäärin niitä. YEL-maksuni on noin 1 200 euroa kuukaudessa. Haluaisin maksaa vielä enemmän. YEL-maksu määrittelee myös sairauspäivärahan ja työkyvyttömyyseläkkeen suuruuden. Kuka tahansa voi sairastua tai joutua tapaturmaan ja menettää jopa pysyvästi työkykynsä. Olen ollut vuosikymmeniä yrittäjä, ja eri asiat ovat madaltaneet eläketasoani, esimerkiksi olen työskennellyt ulkomailla. Lisäksi minulle ei aikoinaan kertynyt eläkettä alle 23-vuotiaana tehdyistä töistä, vanhempainvapaalta eikä lyhyistä työkeikoista, vaikka nykyään niistäkin kertyisi. Kerran alensin työtuloani ja ajattelin, että yritän sen sijaan säästää ja sijoittaa. Se aika näkyy hirveän huonona eläkekarttumassa. Pitää olla aikamoinen sijoitusomaisuus, jotta pystyy korvaamaan työeläkkeen. Minusta eläkemaksujen maksamisessa on yhteiskunnallinenkin näkökulma: on väärin käyttää kaikki tulot omiin elinkustannuksiin ja pyrkiä kartuttamaan omaa omaisuuttaan, koska valtio joutuu jo nyt joka vuosi osallistumaan juuri yrittäjien eläkkeiden maksuun useilla sadoilla miljoonilla euroilla. Mikään hirveän hyvä eläke minulle ei kuitenkaan ole tulossa. Jos olisin tehnyt vastaavan työuran työsuhteisena asiantuntijatehtävissä tai toimittajana, tulisi paljon parempi eläke.*

2.4 YEL-maksu joustaa tietyin ehdoin

Eläkevakuutus on iso maksuerä yrittäjätoiminnassa, ja yrittäjän on palvelujaan hinnoitellessa otettava se huomioon kustannustekijänä. Yrittäjän eläkemaksu eli YEL-maksu määräytyy työtulon mukaan. Vuonna 2023 eläkemaksu on 18–52-vuotiaalle ja 63–67-vuotiaalle 24,1 prosenttia ja 53–62-vuotiaalle 25,6 prosenttia työtulosta.

YEL-maksua voi maksaa eläkevakuutusyhtiöön tai eläkekassaan useissa erissä, esimerkiksi kerran kuukaudessa. Uusi yrittäjä saa 22 prosentin alennuksen vakuutusmaksuihinsa neljältä ensimmäiseltä yrittäjävuodelta. Jos yritystoiminta päättyy ennen kuin neljä vuotta on kulunut, voi jäljelle jääneen ajan käyttää hyväkseen mahdollisessa toisessa yrittäjäjaksossa. Jaksojen välillä ei ole aikarajoituksia.

YEL-maksun voi vähentää täysimääräisenä verotuksessa. Vähennyksen voi tehdä henkilökohtaisista tuloista tai yrityksen verotuksessa luonnollisena vähennyksenä. YEL-maksut voi vähentää myös työsuhteisen puolison verotuksessa. Lakisääteisestä YEL-vakuutuksesta erillisten vapaaehtoisten eläkevakuutusten maksujen vähennyskelpoisuutta on rajattu. Ne eivät myöskään kartuta sosiaaliturvaa.

Yrittäjä voi maksaa enemmän YEL-maksua hyvinä vuosina ja vähemmän huonoina vuosina. Lisämaksun tai maksun alennuksen perusteella lasketaan joustovuoden kokonaistyötulo, josta vuoden eläke karttuu. Hyvien vuosien korotus parantaa tulevaa eläkettä, ja vastaavasti huonojen vuosien pienempi maksu pienentää sitä. Vahvistettu työtulo pysyy joustoista huolimatta samana, joten joustolla ei ole vaikutusta esimerkiksi sairauspäivärahan suuruuteen.

Normaalia suurempaa maksua voi maksaa rajoituksetta useana vuonna peräkkäin, mutta maksun alennuksessa on rajoituksia. Lisävuokutusmaksu voi olla 10–100 prosenttia tavallista suurempi. Maksun alennus voi olla 10–20 prosenttia vuotuisesta vakuutusmaksusta. Joustomaksun käytöstä pitää ilmoittaa kirjallisesti eläkeyhtiölle, ja maksu on suoritettava sen kalenterivuoden aikana, jolloin joustoa haluaa käyttää.

Jousto-oikeutta ei ole, jos jokin seuraavista pitää paikkansa:

- YEL-maksuja on rästissä.
- Vakuutusmaksussa on aloittavan yrittäjän alennus.
- Yrittäjä on eläkkeellä.
- Korotus tai alennus nostaisi tai laskisi kokonaistyötulon lainmukaisen ylärajan yli tai alarajan alle.

YEL-vakuutuksen voi päättää, jos yrittäjätoiminta keskeytyy pitkäksi aikaa perhevapaan, sairauden tai muun syyn vuoksi. Lyhyen keskeytyksen ajaksi vakuutusta ei kuitenkaan kannata päättää, vaan YEL-maksulle voi yleensä sopia maksuaikaa oman työeläkelaitoksen kanssa. Jos yrittäjä saa apurahan, YEL-vakuutuksen voi tilanteen mukaan keskeyttää apurahalla työskentelyn ajaksi tai maksaa YEL-maksuja normaalisti tai normaalia vähemmän. Apurahan myöntäjältä kannattaa selvittää, onko yrittäjänä työskentely sallittua apurahalla työskentelyn aikana.

Esimerkiksi toimittajan, joka kirjoittaa vuoden ajan kirjaa apurahan turvin eikä sinä aikana tee töitä yrittäjänä, voi olla järkevää keskeyttää YEL-vakuutus. Tällöin sosiaaliturva ja eläke määräytyvät apurahan perusteella. Jos taas yrittäjänä työskentely jatkuu kirjan kirjoittamisen ohessa, mutta ei kuitenkaan normaalissa määrin, YEL-maksuun voi halutessaan hakea joustoa.

2.5 Apurahatyöskentely voi myös kartuttaa eläkettä

Apurahalla työskentelevien eläkevakuuttaminen noudattaa paljolti yrittäjien järjestelmää. Se hoidetaan maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesti. Vakuutusturva määritetään apurahakohtaisesti. Tällöin

apurahatyöskentelyyn perustuva maatalousyrittäjän eläkevakuutus eli MYEL-vakuutus on aina määräaikainen ja apurahatyön päättyessä myös vakuutus päättyy. Kertynyt eläke jää kuitenkin järjestelmän muistiin myöhempää maksamista varten.

Eläkevakuuttamisen perustana on työnteon vakuuttaminen, joten eläkettä karttuu vain työskentelyyn kohdistettavista apurahoista. Apurahan tulee olla myönnetty taiteelliseen tai tieteelliseen työskentelyyn. Vakuutettavaksi toiminnaksi ei katsota ammatillisen perustutkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon tai alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamista tai näihin opintoihin liittyvää opinnäytetyötä.

Työryhmälle myönnetyn apurahan perusteella oikeus MYEL-vakuutukseen määritellään samalla tavoin kuin henkilökohtaisen apurahan osaltakin. Työryhmän vetäjän eli henkilön, jonka nimissä apuraha on myönnetty, on tehtävä ilmoitus työryhmän jäsenistä Maatalousyrittäjien eläkelaitokseen Melaan ennen kuin heille voidaan myöntää vakuutus. Jos kuitenkin työryhmä palkkaa tuotantoa varten esimerkiksi ulkopuolisen ompelijan tai näyttelijän, tämä on työsuhteessa työryhmään ja siten eri eläkelain piirissä.

Apurahalla työskentely kerryttää eläkettä, jos apurahatyöskentely kestää yhtäjaksoisesti vähintään neljä kuukautta ja työskentelyyn kohdistuvan apurahan määrä vuositasolle suhteutettuna ylittää vakuuttamisen rajan, joka vuonna 2023 on 4 288 euroa. Lisäksi apurahalla työskentelevän

- tulee olla Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvajärjestelmän piirissä
- tulee olla 18–67-vuotias eikä vanhuuseläkkeellä
- ei tule olla työsuhteessa apurahansa myöntäjään.

Jos apurahan myöntäjä asettaa työskentelyajalle tarkat päivämäärärajat, tämä ajanjakso sitoo eläkevakuuttamista. Jos työskentelyaika ylittää neljä kuukautta, apurahan perusteella on haettava MYEL-vakuutusta. Apurahalla työskentelevän vakuutusturvaa sitoo myös se, jos apurahan myöntäjä asettaa myöntämäänsä apurahaan työskentelyajan keston, vaikka jättäisikin alkamisajankohdan apurahalla työskentelevän päätettäväksi. Esimerkiksi viiden kuukauden työskentelyyn myönnetyn apurahan perusteella tulee hakea MYEL-vakuutusta viideksi kuukaudeksi.

Myös sellaiset apurahat ovat melko yleisiä, jotka myönnetään taiteelliseen tai tieteelliseen työskentelyyn varsinaista työskentelyaikaa sen tarkemmin määrittelemättä. Näiden apurahojen osalta apurahalla työskentelevä määrittää itse itselleen työskentelyajan, ja jos se ylittää neljä kuukautta, apurahan perusteella on haettava MYEL-vakuutusta.

Rajanveto sille, milloin yksi apuraha päättyy ja toinen alkaa, ei välttämättä ole aina selvä. Vakuutusturvan kannalta kyseinen raja on kuitenkin löydettävä.

Esimerkiksi jos taiteilija saa kaksi 3 000 euron apuraha taiteelliseen työskentelyyn ilman työskentelyajan määrittämistä, taiteilija voi laskea itselleen 1 500 euron kuukausiansion, jolloin apurahat riittävät yhteensä neljä kuukautta. Jos taiteilija ajattelee käyttävänsä apurahat peräkkäin, neljän kuukauden apurahakohtaista työskentelyjaksoa ja siten oikeutta MYEL-vakuutukseen ei synny. Nostamalla laskennallisesti kummastakin apurahasta yhtä aikaa 750 euroa kuukaudessa, taiteilija työskentelee kummallakin apurahalla neljän kuukauden ajan ja on velvollinen hakemaan vakuutusta. Myös osa-aikaisen apurahalla työskentelyn voi siis vakuuttaa.

Kun pohjalla on voimassa oleva MYEL-vakuutus, siihen voi yhdistää vähintään yhden kuukauden mutta alle neljän kuukauden mittaisen uuden apurahajakson, joka on myönnetty samaan käyttötarkoitukseen. Yhdistettävän apurahan täytyy tulla samalta myöntäjältä tai työskentelyn jatkua samassa työryhmässä. Työskentelyn on jatkuttava yhtäaikaisesti tai keskeytyksettä jo vahvistettuun vakuutusjaksoon nähden. Yhdistäminen on vapaaehtoista, ja sitä tulee hakea ennen kuin yhdistettävällä apurahalla työskentely päättyy.

2.6 Apurahalla työskentelevä hakee MYEL-vakuutusta itse

Apurahalla työskentelevän tulee hakea itse MYEL-vakuutusta kolmen kuukauden kuluessa apurahatyöskentelyn aloittamisesta. Jos työskentelyapurahan lisäksi on myönnetty rahoitusta esimerkiksi materiaali- tai matkakuluihin, apurahalla työskentelevä voi halutessaan esittää vakuutushakemuksellaan kuluvähennyksen. Tällöin MYEL-vakuutuksen perusteeksi otettava apurahan määrä pienenee. Pelkästään työskentelyyn myönnetty apurahat eivät mahdollista kuluvähennyksen tekemistä.

MYEL-vakuutus perustuu vuotuisen työtuloon. Apurahalla työskentelevän työtulo on sidottu apurahan suuruuteen. Työtulo lasketaan vuotuisena, vaikka apurahalla työskentely kestäisi alle vuoden. Vuotuinen työtulo saadaan, kun apurahan määrästä vähennetään mahdolliset kuluvähennykset, saatu erotus kerrotaan 360:llä ja tulos jaetaan työskentelypäivien määrällä.

Työtulon suuruus määrittää paitsi eläkkeen suuruuden, myös tapaturmakorvausten tason. Se on myös sosiaaliturvan perusta eli vaikuttaa esimerkiksi sairauspäivärahan määrään.

MYEL-vakuutuksen maksuprosentti riippuu vakuutettavan iästä ja vakuutuksen perusteena olevan työtulon määrästä. Vuonna 2023 alle 53-vuotiaiden ja 63 vuotta täyttäneiden maksu on 13,014 prosenttia 30 041 euron työtuloon asti, jonka jälkeen maksuprosentti alkaa nousta liukuvasti työtulon mukana. 47 208 euron työtulon ylittävältä osalta maksu on 24,10 prosenttia. 53–62-vuotiailla vastaavat prosentit ovat 13,824 ja 25,60. Vakuutusmaksujen suuruutta voi arvioida Melan verkkosivuilla olevan [laskurin](#) avulla.

MYEL-vakuutuksen voi keskeyttää muun ansiotyön, perhevapaan, sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Vakuutus on keskeytettävä vähintään neljäksi kuukaudeksi, ja sekä keskeytystä edeltävän että seuraavan vakuutuskauden tulee olla vähintään neljän kuukauden mittainen.

Mela lähettää MYEL-vakuutuksesta laskun apurahansaajalle. Laskulla on huomioitu myös työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen sekä ryhmähenkivakuutuksen maksu. Maksut ovat vähennyskelpoisia verotuksessa. Jos maksu jää maksamatta, se on ulosottokelpoinen. Mela voi periä maksua viisi vuotta maksuunpanovuoden jälkeen. Mikäli maksu jää tuon jälkeen maksamatta, eläketurva pienenee siltä osin.

2.7 Turvaa saa myös työtapaturman ja ammattitaudin varalle

Työnantajan tulee ottaa työntekijälle paitsi eläkevakuutus, myös työtapaturma- ja ammattitautivakuutus. Vuonna 2023 vakuutus on otettava, kun työnantaja maksaa kalenterivuoden aikana teettämästään työstä työansioita yli 1 400 euroa. Raja on työnantajakohtainen. Jos työnantaja on niin sanottu pientyönantaja eli teettää kalenterivuoden aikana työtä, josta työansio vuonna 2023 on 1 400 euroa tai vähemmän, vakuutusta ei tarvitse ottaa. Tapaturmavakuutuskeskus käsittelee vakuuttamattomissa työsuhteissa sattuneet vahinkotapahtumat.

Apurahalla työskentelevillä työtapaturma- ja ammattitautivakuutus on aina voimassa eläkevakuutuksen rinnalla, eikä sitä tarvitse erikseen hakea. Työtapaturmavakuutuksesta peritään erillinen maksu. Vuonna 2023 vakuutuskohtainen maksu on neljä euroa ja lisäksi 0,085 prosenttia työtulosta. Lisäksi voi halutessaan ottaa vapaa-ajan tapaturmavakuutuksen.

Yrittäjille työtapaturma- ja ammattitautivakuutus on vapaaehtoinen. Vakuutusmaksun suuruuteen vaikuttavat YEL-työtulo ja vakuutettavan työn riskiluokka. Yrittäjä voi ottaa myös vapaa-aikana sattuvien tapaturmien varalle vapaaehtoisen vapaa-ajan vakuutuksen.

Työtapaturma voi olla työssä työnteon yhteydessä sattunut tapaturma. Se voi olla myös työntekopaikan alueella sattunut tapaturma työtapaturma- ja ammattitautilaisissa määrätyissä tilanteissa, esimerkiksi

työpaikalla ruokaillessa. Lisäksi se voi olla tapaturma, joka on sattunut työtekopaikan alueen ulkopuolella laissa määrättyissä tilanteissa, kuten tavanomaisella matkalla kodin ja työpaikan välillä.

Yrittäjän ja apurahansaajan työtekopaikan alueeseen katsotaan kuuluvan alue, jossa yrittäjä tai apurahansaaja kulloinkin tekee töitä, mutta ei kuitenkaan asunto tai muut pääasiallisesti yksityisessä käytössä olevat alueet.

Työtapaturma- ja ammattitautilaissa ei puhuta etätöystä. Kotona töitä tehdessä työtapaturmiksi katsotaan tiukasti työhön liittyvät tapaturmat. Jos esimerkiksi kannettava tietokone tippuu sillä työskennellessä varpaille, se on työtapaturma. Sen sijaan kotona ruokaillessa sattunutta tapaturmaa ei katsota työtapaturmaksi.

Työtapaturvavakuutuksesta maksetaan työtapaturmasta aiheutuneet sairaanhoito- ja tutkimuskulut, päivärahaa ja tapaturmaeläkettä työkyvyttömyyden ajalta, korvausta kuntoutuskustannuksista, perhe-eläkettä, haittarahaa ja hoitotukea sekä hautausapua.

Ammattitautina voidaan korvata työssä esiintyvän fyysisen, kemiallisen tai biologisen tekijän aiheuttama sairaus. Valtioneuvoston asetuksella säädettyssä ammattitautiluettelossa ovat yleisimmät ammattitaudeiksi katsottavat sairaudet ja niitä aiheuttavat tekijät eli altisteet. Luettelo ei ole tyhjentävä eikä rajoittava, vaan sairaus voidaan korvata ammattitautina, vaikka sitä ei ole mainittu luettelossa, jos sairauden syy-yhteys työn altistavaan tekijään on osoitettavissa riittävällä todennäköisyydellä. Esimerkiksi jos saa työssä tai työtekopaikan alueella koronatartunnan, se voidaan todeta ammattitaudiksi.

Myös jotkut ammattijärjestöt ovat vakuuttaneet jäsenensä. Esimerkiksi Suomen Journalistiliiton jäsenvakuutukseen kuuluu vapaa-ajan tapaturmavakuutus. Vapaa-ajan vakuutus ei kata työssä sattuneita tapaturmia. Freelancereilla Suomen Journalistiliiton vakuutus on kuitenkin voimassa työ- ja vapaa-aikaa erottelematta. Ovat ammattijärjestöjen vakuutukset millaisia hyvänsä, ne eivät poista työnantajan velvollisuutta ottaa työntekijälle työtapaturma- ja ammattitautivakuutus.

Työehtosopimuksissa on sovittu, tuleeko työnantajan ottaa työntekijälle myös ryhmähenkivakuutus. MYEL-vakuutetulla apurahansaajalla on aina voimassa ryhmähenkivakuutus, ja siitä ei vuonna 2023 peritä vakuutusmaksua. Yrittäjille henkivakuutus on vapaaehtoinen.

2.8 Lisätietoa luvun asioista

- [Työeläke.fi](#)-sivustolla on perustietoa eläkkeistä. Sitä ylläpitää Eläketurvakeskus (ETK), joka on työeläketurvan asiantuntija ja Suomen lakisääteisen työeläkejärjestelmän keskuselin.
- Eläkeasioista on tietoa myös [ETK:n omilla sivuilla](#).
- Tietoa työeläkkeestä saa myös kaikista eläkevakuutusyhtiöistä ja julkisen alan eläkelaitoksesta [Kevasta](#).
- Eläketurvakeskuksen julkaisemalla [laskurilla](#) voi laskea YEL-työtulosuosituksen.
- Apurahalla työskentelevän eläketurvan hoitaminen on keskitetty [Melaan](#).
- [Kela](#) hoitaa asumisperusteista kansaneläkettä sekä muita toimeentuloon liittyviä etuuksia.
- Lisätietoja työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksista saa [Tapaturmavakuutuskeskuksesta](#) sekä lakisääteisiä tapaturmavakuutuksia myöntävistä vahinkovakuutusyhtiöistä.
- Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta kerrotaan osoitteessa [www.trhv.fi](#).

3. Miten perhevapaat määräytyvät?

Perhevapaat uudistuivat 1.8.2022. Nyt vanhemmat saavat lasta kohden aiempaa enemmän vapaita, vanhempainvapaa jakautuu tasan vanhempien kesken ja vapaissa on lisää joustoa.

Uuden lain mukaisia vanhempainpäivärahoja saa, jos laskettu aika on ollut 4.9.2022 tai sen jälkeen, koska tällöin raskausrahaa on alkanut saada aikaisintaan 1.8.2022. Jos lapsi syntyi 29.7.2022 tai aiemmin, vanhempainpäivärahat määräytyvät vanhan lain mukaan. Uuden lain mukaisia vanhempainpäivärahoja saa myös, jos on ottanut adoptiolapsen hoitoonsa 31.7.2022 tai sen jälkeen. Jos lapsesta on maksettu vanhempainpäivärahoja vanhan lain mukaan, niitä ei ole voinut 1.8.2022 muuttaa uuden lain mukaisiksi.

Ennen uudistusta äitiysrahaa sai 105 arkipäivää tai lauantaita ja isyysrahaa 54 arkipäivää tai lauantaita. Lisäksi vanhemmat voivat jakaa 158 arkipäivän tai lauantain mittaisen vanhempainvapaan tai toinen vanhempi voi pitää sen kokonaan. Vanhemmat voivat myös tehdä osa-aikatyötä ja hoitaa lasta vuorotellen.

Uudistuksen jälkeen raskaana oleva voi jäädä raskausvapaalle, joka kestää 40 arkipäivää tai lauantaita. Sen perään alkaa vanhempainvapaa, jota saa yhden lapsen perusteella enintään 320 arkipäivää tai lauantaita. Vanhempainvapaa jakautuu tasan, jos vanhempia on kaksi, ja osan vapaasta voi luovuttaa tietyin ehdoin eteenpäin. Vanhempainvapaata voi hakea myös osittaisena.

Uudistuksessa ei muuttunut vanhempainpäivärahojen määrän laskutapa. Kela maksaa vanhempainpäivärahoja hakijan vuositulon perusteella. Vähimmäispäiväraha on 31,99 euroa päivältä vuonna 2023.

Vanhempainvapaan päätyttyä lastenhoitoon voi saada erilaisia tukia: kotihoidon tukea, yksityisen hoidon tukea, joustavaa hoitorahaa ja osittaista hoitorahaa.

3.1 Ennen uudistusta: äitiysraha oli vain äidille

Kelan maksamaan äitiysrahaan oli ennen uudistusta oikeus, kun raskaus oli kestänyt 154 päivää ja henkilö oli ollut Suomessa sairausvakuutuslain mukaan vakuutettu vähintään 180 päivää juuri ennen laskettua aikaa. Mukaan voitiin laskea myös vakuutusaikaa toisessa EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä, Isossa-Britanniassa tai Israelissa.

Äitiysrahaa sai äitiysvapaan ajalta. Äitiysvapaalle voi jäädä 30–50 arkipäivää tai lauantaita ennen laskettua aikaa. Alkamisajankohdan sai valita itse. Jos äiti työskenteli, minimipäivärahaa alkoi saada 30 arkipäivää ennen laskettua aikaa. Kaikkiaan äitiysrahaa maksettiin 105 arkipäivältä tai lauantailta. Äitiysrahaa voi hakea Kelasta heti, kun oli saanut lääkäriltä tai neuvolasta raskaustodistuksen, ja sitä oli haettava viimeistään kaksi kuukautta ennen laskettua aikaa.

Adoptioäiti ei voinut saada äitiysrahaa, mutta adoptioperhe saa vanhempainrahaa tavallista pidempään. Sateenkaariperheessä äitiysrahaa maksettiin vain lapsen biologiselle äidille.

Työntekijän tuli ilmoittaa työnantajalle äitiysvapaasta viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan alkua. Työntekijän oli myös selvitettävä, maksaako työnantaja palkkaa äitiysvapaan ajalta, sillä tiedon tarvitsi äitiysrahahakemukseen. Jos äitiysvapaan aikana sai palkkaa, Kela maksoi äitiysrahan siltä ajalta työnantajalle.

Raskausaikana ennen varsinaista äitiysrahakautta voi saada Kelalta erityisäitiysrahaa, jos työoloista tai työtehtävistä saattoi koitua äidille tai sikiölle vaaraa ja joutui siksi olemaan poissa työstä. Erityisäitiysrahaa

haettiin Kelasta neljän kuukauden kuluessa siitä päivästä, kun jäi töistä pois. Erityisäitiysraha ei vähentänyt varsinaista äitiysrahaa.

Äitiysrahaa maksettiin hakijan vuositulon perusteella. Äitiysvapaan alkamista edeltävää kalenterikuukautta ei huomioitu, vaan vuositulo laskettiin tietyn kaavan mukaan sitä edeltävien 12 kalenterikuukauden tarkastelujakson ajalta. Ensimmäisiltä 56 päivältä äitiysraha maksettiin korotettuna siten, että se oli enintään 90 prosenttia tuloista. Tämän jälkeen äitiysraha oli enintään noin 70 prosenttia tuloista.

Erityistilanteissa ainoastaan tarkastelujakson kolme viimeisintä kalenterikuukautta määräsivät äitiysrahan suuruuden. Näin oli, jos 12 kalenterikuukauden tarkastelujakson aikana oli esimerkiksi valmistunut ammattiin tai hoitanut alle 3-vuotiasta lasta kotona. Lisäksi kolmen kuukauden tulojen oli täytynyt vuositasolle muutettuina olla yli 20 prosenttia isommat kuin 12 kalenterikuukauden tarkastelujaksolla.

Jos lapsen laskettu aika oli ennen kuin edellinen lapsi täytti kolme vuotta, äitiysrahaa ja muita vanhempainpäivärahoja voi saada saman tulon mukaan kuin edellisestä lapsesta. Saman lapsen perusteella maksettavat eri vanhempainpäivärahat lasketaan samojen tulojen mukaan.

Vuositulo muodostuu yhdestä tai useammasta seuraavista tuloista:

- palkkatulot
- vakuutuspalkka
- YEL- ja MYEL-työtulo
- tietyt etuudet, kuten työttömyysetuus, sairauspäiväraha ja vanhempainpäiväraha
- ansionmenetykskorvaukset, joiden perusteena on esimerkiksi työtapaturma tai ammattitauti.

Tekijänoikeusjärjestöjen maksamat käyttökorvaukset eivät kerrytä päivärahaa. Työsuhteessa maksetut tekijänoikeuskorvaukset puolestaan kerryttävät, jos ne sisältyvät palkkaan. Jos ne maksetaan erillisinä käyttökorvauksina, ne eivät kerrytä päivärahaa.

Jos henkilö teki työtä äitiysvapaalla, työpäiviltä sai minimipäivärahaa. Koska äitiysrahaa maksettiin arkipäiviltä tai lauantailta, sunnuntaisin ja arkipyhinä tehdyt työt eivät muuttaneet rahan saamista eikä niistä tarvinnut ilmoittaa Kelaan. Esimerkiksi äitiysvapaalla oleva valokuvaaja voi siis hoitaa kuvauksia pyhäpäivinä. Sen sijaan arkisin ja lauantaisin äitiysrahakaudella tehdyistä keikkatoista piti ilmoittaa Kelaan. Myös päätoiminen opiskelija sai äitiysvapaan ajalta minimipäivärahaa.

YEL- ja MYEL-vakuutukset voi keskeyttää vanhempainvapaiden ajaksi. Yrittäjälle karttuu eläkettä vanhempainetuuden perusteena olevan ansion perusteella, joten eläketurvaa ei menetä, vaikka katkaisisikin vakuutuksen. Jos yrittäjä tekee työtä vanhempainvapaan aikana ja työpanoksen arvo ylittää vuosittain vahvistetun vähimmäismäärän, vakuutus tulee pitää voimassa.

Apurahalla työskentelevän MYEL-vakuutus voidaan keskeyttää lapsen syntymän tai alle kolmivuotiaan lapsen hoidon takia, kun vakuutuksen alkamisesta on kulunut vähintään neljä kuukautta. Lisäksi työskentelyn pitää keskeytyä vähintään neljäksi kuukaudeksi ja vakuutuskautta on oltava jäljellä vähintään neljä kuukautta. Apurahan myöntäjä tulee kirjallisesti hyväksyä työskentelyn keskeyttäminen.

3.2 Ennen uudistusta: isälle on oma isyyusraha

Kelan maksamaa isyyusrahaa voi saada lapsen virallinen isä tai biologisen äidin puoliso sukupuolesta riippumatta, jos on avo- tai avioliitossa lapsen äidin kanssa ja osallistuu lapsen hoitoon. Tilapäinen asumisero esimerkiksi työtilanteen vuoksi ei muuta asiaa. Lapsen isä voi saada isyyusrahaa myös ilman avo- tai avioliittoa, jos vastaa lapsen hoidosta.

Adoptioäidin aviopuolisolla on oikeus isyysrahaan sukupuolesta riippumatta, mutta avopuolisolla ei ole, jos hän ei ole lapsen vanhempi. Miesparin perheessä lapsen biologisen isän puolisoilla ei ole oikeutta isyysrahaan. Jos naisparin lapsen biologinen isä vastaa lapsen hoidosta, isällä on oikeus jäädä isyysvapaalle.

Isyysrahan saamisen ehtona on, että hakija on ollut Suomessa sairausvakuutuslain mukaan vakuutettu vähintään 180 päivää juuri ennen laskettua aikaa. Vakuutusaikaan voidaan laskea mukaan vakuutusaikaa toisessa EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä, Iossa-Britanniassa tai Israelissa. Isyysrahaa maksetaan myös adoptioisälle.

Isyysrahaa saa isyysvapaan ajalta. Isyysvapaan voi aloittaa, kun lapsi syntyy. Isällä on oikeus yhteensä 54 arkipäivän tai lauantain mittaiseen isyysvapaaseen, josta 18 päivää voi pitää äidin ollessa äitiys- tai vanhempainvapaalla. Isyysvapaata voi pitää äidin äitiys- ja vanhempainvapaan aikana enintään neljässä jaksossa ja sen jälkeen enintään kahdessa jaksossa. Isyysvapaa on pidettävä ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta tai ennen kuin adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta.

Työntekijän tulee ilmoittaa työnantajalle isyysvapaasta viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan alkua. Kuukausi riittää, jos vapaa on enintään 12 päivää. Työntekijän on myös selvitettävä, maksaako työnantaja palkkaa isyysvapaan ajalta, sillä tiedon tarvitsee isyysraha hakemukseen. Jos isyysvapaan aikana saa palkkaa, Kela maksaa isyysrahan siltä ajalta työnantajalle.

Isyysrahan määrä lasketaan samalla tavalla kuin äitiysrahan määrä, mutta isyysrahaa ei kuitenkaan makseta korotettuna. Isyysvapaan aikana ei voi tehdä ansiotyötä, paitsi sunnuntaisin ja arkipyhinä, eikä isyysvapaan aikana voi opiskella päätoimisesti. Isyysrahaa tulee hakea viimeistään kahden kuukauden kuluessa siitä, kun lapsi on täyttänyt kaksi vuotta tai kun adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta.

3.3 Ennen uudistusta: vanhempainrahan voi jakaa

Kelan maksamaa vanhempainrahaa voivat saada molemmat vanhemmat. Vanhempainrahaa maksetaan vanhempainvapaalta, joka on alkanut äitiysvapaan jälkeen. Äidin naispuolinen avio- tai avopuoliso tai rekisteröity puoliso voi jäädä vanhempainvapaalle, mutta miesparin perheessä lapsen biologisen isän puoliso ei voi. Jos naisparin lapsen biologinen isä vastaa lapsen hoidosta, isällä on oikeus jäädä vanhempainvapaalle.

Vanhempainrahan saamisen ehtona on, että hakija on ollut Suomessa sairausvakuutuslain mukaan vakuutettu vähintään 180 päivää juuri ennen laskettua aikaa. Vakuutusaikaan voidaan laskea mukaan vakuutusaikaa toisessa EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä, Iossa-Britanniassa tai Israelissa.

Vanhemmat voivat sopia keskenään, miten jakavat vanhempainvapaan. Kumpikin vanhempi voi jakaa vanhempainvapaansa enintään kahteen jaksoon. Yhteensä vanhemmat voivat pitää vanhempainvapaata 158 arkipäivää tai lauantaita. Vanhemmat eivät kuitenkaan voi olla vanhempainvapaalla yhtä aikaa, paitsi monikkoperheissä, joissa vanhempainvapaita saa myös tavallista enemmän. Myös adoptiovanhempien ja lapsesta yksin huolehtivan äidin on mahdollista olla vanhempainvapaalla tavallista pidempään.

Vanhempainrahan määrä lasketaan samalla tavalla kuin äitiysrahan määrä. Vain sunnuntaisin ja arkipyhinä voi työskennellä ilman, että se vaikuttaa vanhempainrahaan. Myös jos opiskelee päätoimisesti ja saa opintorahaa, vanhempainvapaan ajalta saa minimipäivärahaa. Vanhempainrahaa pitää hakea Kelasta viimeistään kuukautta ennen kauden alkamista. Vanhempainrahan voi hakea jo samaan aikaan kuin äitiysrahan tai isyysrahan.

Vanhemmat voivat myös pitää samana ajanjaksona osittaista vanhempainvapaata ja saada osittaista vanhempainrahaa. Edellytyksenä on, että kummankin vanhemman työaika ja työtulo vähenee 40–60

prosenttia vähintään kahden kuukauden ajaksi. Tämä koskee työntekijöitä ja yrittäjiä. Apurahalla työskentelevät eivät ole oikeutettuja osittaiseen vanhempainrahaan. Osittainen vanhempainraha on puolet täyden vanhempainrahan määrästä.

3.4 Uudistuksen jälkeen: raskausraha on raskaana olevalle

Raskaana olevalla on oikeus Kelan maksamaan raskausrahaan, kun raskaus on kestänyt 154 päivää ja henkilö on Suomessa sairausvakuutuslain mukaan vakuutettu. Lakimuutoksen myötä edeltävä 180 päivän vakuuttamisedellytys poistui ja vanhempainpäivärahoja voi nyt saada siitä päivästä lähtien, kun on sairausvakuutettu Suomessa. Adoptioperhe ei voi saada raskausrahaa.

Raskausrahaa maksetaan raskausvapaan ajalta. Työsuhteisilla raskausvapaa alkaa yleensä 30 arkipäivää tai lauantaita ennen laskettua aikaa, mutta työnantajan kanssa voi myös sopia myöhemmästä ajankohdasta, kunhan raskausvapaalle jää viimeistään 14 arkipäivää tai lauantaita ennen laskettua aikaa. Jos ei ole työsuhteessa, raskausvapaalle voi jäädä oman valintansa mukaan 14–30 arkipäivää tai lauantaita ennen laskettua aikaa. Tämä koskee esimerkiksi yrittäjiä ja apurahansaajia.

Raskausrahaa saa 40 arkipäivältä tai lauantailta. Sillä ei ole väliä, milloin lapsi syntyy. Jos lapsi ehtii syntyä ennen raskausvapaalle jäämistä, raskausrahan maksu alkaa syntymää seuraavana arkipäivänä. Raskausrahaa voi hakea Kelasta heti, kun on saanut lääkäriltä tai neuvolasta raskaustodistuksen, ja sitä on haettava viimeistään kahden kuukauden kuluessa siitä päivästä, josta alkaen haluaa saada raskausrahaa.

Työntekijän tulee ilmoittaa työnantajalle raskausvapaasta viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan alkua. Työntekijän on myös selvitettävä, maksaako työnantaja palkkaa raskausvapaan ajalta, sillä tiedon tarvitsee raskausraha hakemukseen. Jos raskausvapaan aikana saa palkkaa, Kela maksaa raskausrahan siltä ajalta työnantajalle.

Ennen varsinaisen raskausrahan saamista voi saada Kelalta erityisraskausrahaa, jos työoloista tai työtehtävistä saattaa koitua äidille tai sikiölle vaaraa ja joutuu siksi olemaan poissa työstä. Erityisraskausrahaa on haettava viimeistään kahden kuukauden kuluessa siitä päivästä, kun jää vaaratekijän vuoksi pois työstä. Erityisraskausraha ei vähennä varsinaista raskausrahaa.

Uudistuksessa ei muuttunut vanhempainpäivärahojen määrän laskutapa, vaan myös raskausrahaa maksetaan hakijan vuositulon perusteella. Raskausvapaan alkamista edeltävää kalenterikuukautta ei huomioida, vaan vuositulo lasketaan tietyn kaavan mukaan sitä edeltävien 12 kalenterikuukauden tarkastelujakson ajalta. Raskausrahaa maksetaan korotettuna koko ajalta siten, että raskausraha on enintään 90 prosenttia työtuloista.

Erytistilanteissa ainoastaan tarkastelujakson kolme viimeisintä kalenterikuukautta määräävät raskausrahan suuruuden. Näin on, jos 12 kalenterikuukauden tarkastelujakson aikana on esimerkiksi valmistunut ammattiin tai hoitanut alle 3-vuotiasta lasta kotona. Lisäksi kolmen kuukauden tulojen on täytynyt vuositasolle muutettuina olla yli 20 prosenttia isommat kuin 12 kalenterikuukauden tarkastelujaksolla.

Jos lapsen laskettu aika on ennen kuin edellinen lapsi täyttää kolme vuotta, raskausrahaa ja muita vanhempainpäivärahoja voi saada saman tulon mukaan kuin edellisestä lapsesta. Saman lapsen perusteella maksettavat eri vanhempainpäivärahat lasketaan samojen tulojen mukaan.

Vuositulo muodostuu yhdestä tai useammasta seuraavista tuloista:

- palkkatulot
- vakuutuspalkka
- YEL- ja MYEL-työtulo

- tietyt etuudet, kuten työttömyysetuus, sairauspäiväraha ja vanhempainpäiväraha
- ansionmenetykskorvaukset, joiden perusteena on esimerkiksi työtapaturma tai ammattitauti.

Tekijänoikeusjärjestöjen maksamat käyttökorvaukset eivät kerrytä päivärahaa. Työsuhteessa maksetut tekijänoikeuskorvaukset puolestaan kerryttävät, jos ne sisältyvät palkkaan. Jos ne maksetaan erillisinä käyttökorvauksina, ne eivät kerrytä päivärahaa.

Jos henkilö tekee työtä raskausvapaalla, työpäiviltä ei makseta raskausrahaa. Tällöin raskausrahapäivät tulee peruuttaa. Raskausrahakausi kuitenkin kuluu, eli raskausvapaata ei voi siirtää myöhemmäksi. Koska raskausrahaa maksetaan arkipäiviltä tai lauantailta, sunnuntaisin ja arkipyhinä tehdyt työt eivät muuta rahan saamista eikä niistä tarvitse ilmoittaa Kelaan. Raskausrahaa voi saada, vaikka opiskelisi ja saisi opintorahaa.

YEL- ja MYEL-vakuutukset voi keskeyttää raskausvapaan ja muiden vanhempainvapaiden ajaksi. Yrittäjälle karttuu eläkettä vanhempainetuuden perusteena olevan ansion perusteella, joten eläketurvaa ei menetä, vaikka katkaisisikin vakuutuksen. Jos yrittäjä tekee työtä raskausvapaan tai muun vanhempainvapaan aikana ja työpanoksen arvo ylittää vuosittain vahvistetun vähimmäismäärän, vakuutus tulee pitää voimassa.

Apurahalla työskentelevän MYEL-vakuutus voidaan keskeyttää lapsen syntymän tai alle kolmivuotiaan lapsen hoidon takia, kun vakuutuksen alkamisesta on kulunut vähintään neljä kuukautta. Lisäksi työskentelyn pitää keskeytyä vähintään neljäksi kuukaudeksi ja vakuutuskautta on oltava jäljellä vähintään neljä kuukautta. Apurahan myöntäjä tulee kirjallisesti hyväksyä työskentelyn keskeyttäminen. Vakuutuksen voi myös pitää voimassa, jos aikoo työskennellä raskausrahakaudella.

3.5 Uudistuksen jälkeen: vanhempainraha jakautuu tasan

Kelan maksamaa vanhempainrahaa voi saada sukupuolesta riippumatta lapsen biologinen tai adoptiovanhempi, joka on lapsen huoltaja. Lisäksi vanhempainrahaa voi saada henkilö, joka on tunnustanut lapsen isyyden tai äitiyden joko neuvolassa ennen lapsen syntymää tai lastenvalvojan luona lapsen syntymän jälkeen. Vanhempainrahaan oikeutettuja vanhempia voi olla yksi tai kaksi. Vanhempainrahaa saadakseen henkilön tulee olla Suomessa sairausvakuutuslain mukaan vakuutettu.

Vanhempainrahaa maksetaan vanhempainvapaan ajalta. Synnyttänyt vanhempi voi jäädä vanhempainvapaalle, kun raskausvapaa päättyy. Toinen vanhempi voi saada vanhempainrahaa, kun lapsi syntyy.

Vanhempainvapaata saa yhden lapsen perusteella enintään 320 arkipäivää tai lauantaita. Jos lapsella on kaksi vanhempainrahaan oikeutettua vanhempaa, päivät jakautuvat tasan vanhempien kesken. Molemmilla on siis käytettävissä 160 päivää.

Vanhempainvapaata voi jaksottaa joustavasti siihen asti, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta tai adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta, mutta työnantajalla on oikeus rajoittaa jaksoja. Työsopimuslain mukaan vanhempainvapaan voi pitää enintään neljässä jaksossa ja jaksojen vähimmäispituus on 12 arkipäivää. Työnantaja ja työntekijä voivat aina sopia vanhempainvapaan pitämisestä myös useammassa jaksossa.

Vanhemmat voivat olla 18 arkipäivän ajan yhtä aikaa vanhempainvapaalla tai toinen voi olla raskausvapaalla ja toinen vanhempainvapaalla. Lisäksi monikkoperheissä voi hoitaa lapsia yhdessä tavallista pidempään ja vanhempainvapaita saa myös tavallista enemmän. Pääsääntöisesti vanhempainvapaalla on kuitenkin yksi vanhempi kerrallaan.

Lapsen vanhempi, joka on lapsen huoltaja, ja vanhemmuuden tunnustanut henkilö voivat luovuttaa vanhempainrahapäiviä eteenpäin. 160 arkipäivän tai lauantain vanhempainrahakiintiöstä voi luovuttaa enintään 63 arkipäivää tai lauantaita yhdelle tai useammalle henkilölle, jotka hoitavat lasta. Luovutettavia päiviä voi olla enemmän, jos lapsi syntyy ennenaikaisesti, lapsella on vain yksi vanhempi tai lapsia syntyy tai adoptoidaan useampi kuin yksi kerralla. Päiviä voi luovuttaa

- lapsen toiselle vanhemmalle
- avio- tai avopuolisolle tai rekisteröidylle puolisolle, joka ei ole lapsen vanhempi
- lapsen toisen vanhemman avio- tai avopuolisolle tai rekisteröidylle puolisolle
- lapsen muulle huoltajalle.

Vanhempainrahaa pitää hakea Kelasta viimeistään kahden kuukauden kuluessa siitä päivästä, josta alkaen haluaa saada vanhempainrahaa. Vanhempainrahan voi hakea jo samaan aikaan kuin raskausrahan.

Vanhempainrahan määrä lasketaan samalla tavalla kuin raskausrahan määrä. Jos henkilö tekee työtä vanhempainvapaalla, työpäiviltä ei saa vanhempainrahaa. Sunnuntaisin ja arkipyhinä voi työskennellä ilman, että se vaikuttaa vanhempainrahaan. Myöskään opiskelu ja opintorahan saaminen ei estä vanhempainrahan saamista, jos hoitaa lasta opintojen ohessa.

Vanhempainrahaan saa korotuksen ensimmäiseltä 16 arkipäivältä tai lauantailta. Korotettu päiväraha on enintään 90 prosenttia tuloista. Muuten vanhempainraha on enintään noin 70 prosenttia tuloista. Korotus koskee myös luovutettuja vanhempainrahapäiviä, mutta kukin voi saada korotuksen vain kerran.

Vanhempainrahaa voi hakea myös osittaisena. Tällöin edellytyksenä on, että päivittäinen työaika on enintään viisi tuntia. Päivittäinen enimmäistyöaika koskee työntekijöitä ja yrittäjiä, ja työntekijöillä se tulee olla kirjattuna työ sopimukseen. Apurahansaaja ei voi hakea vanhempainrahaa osittaisena. Yhden päivän osittainen vanhempainvapaa kuluttaa puolikkaan vanhempainrahapäivän. Vanhemmat voivat saada vanhempainrahaa osittaisena myös samalta ajanjaksolta. Osittaisena maksettava vanhempainraha on puolet täyden vanhempainrahan määrästä.

3.6 Lastenhoidon tuet säilyvät pääpiirteittäin ennallaan

Kun vanhempainvapaat ovat päättyneet, vanhemmat voivat valita lapselleen kunnallisen tai yksityisen päivähoidon, joista jälkimmäiseen voi saada yksityisen hoidon tukea. Vaihtoehtoisesti lasta voidaan hoitaa kotona kotihoidon tuella. Kotihoidon tukea ja yksityisen hoidon tukea ei makseta samalta ajalta, jolta lapsesta maksetaan vanhempainpäivärahaa.

Pääasiallisesti lasta hoitava vanhempi tai huoltaja voi saada kotihoidon tukea, jos perheessä on alle kolmivuotias lapsi, joka ei ole kunnallisessa päivähoitossa. Kotihoidon tukea maksetaan myös perheen muista alle kouluikäisistä lapsista, jotka hoidetaan samalla tavalla. Hoitaja voi olla vanhempi, vanhemman tai huoltajan kanssa asuva avo- tai aviopuoliso tai muu henkilö.

Adoptiovanhemmat voivat saada tukea myös yli kolmivuotiaan lapsen hoitoon. Sitä maksetaan enintään siihen saakka, kun adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta tai lapsi aloittaa koulun.

Kotihoidon tuki jakautuu hoitorahaan, hoitolisään ja mahdolliseen kuntalisään. Hoitoraha maksetaan erikseen jokaisesta tukeen oikeuttavasta lapsesta. Vuonna 2023 sen suuruus on 377,68 euroa kuukaudessa yhdestä alle kolmevuotiaasta lapsesta ja 113,07 euroa kuukaudessa muista perheen alle kolmevuotiaista lapsista. Kustakin yli kolmevuotiaasta mutta alle kouluikäisestä lapsesta tuki on 72,66 euroa kuukaudessa.

Hoitolisä maksetaan vain yhdestä lapsesta. Hoitolisän suuruus määräytyy perheen koon ja tulojen mukaan. Vuonna 2023 se on enimmillään 202,12 euroa kuukaudessa. Lisäksi voi saada kuntalisää, jonka määrä ja myöntämisedellytykset ovat kuntakohtaisia. Kaikki kunnat eivät maksa kuntalisää.

Kotihoidon tuki voi mahdollistaa keikkatyöläiselle joustavan paluun työelämään. Esimerkiksi toimittaja tai kääntäjä voi tehdä kotona töitä muutamia tunteja päivässä, jos lasta ei tarvitse hoitaa koko ajan itse, ja saada kotihoidon tukea. Kotihoidon tukea voi saada aikaisintaan, kun lapsi on noin puolivuotias.

Yksityisen hoidon tukea voi saada, jos perheen alle kouluikäinen lapsi on hoidossa yksityisessä päiväkodissa, perhepäivähoitajalla tai palkatulla hoitajalla. Yksityisen hoidon tuki maksetaan suoraan hoidon tuottajalle. Yksityisen hoidon tukea voi saada aikaisintaan, kun lapsi on noin yhdeksän kuukauden ikäinen.

Myös yksityisen hoidon tuki jakautuu hoitorahaan, hoitolisään ja mahdolliseen kuntalisään. Vuonna 2023 hoitorahaa maksetaan jokaisesta tukeen oikeutetusta lapsesta 192,28 euroa kuukaudessa. Hoitolisän suuruus määräytyy perheen koon ja tulojen mukaan. Se on 1.3.2023 alkaen enintään 265,85 euroa kuukaudessa per lapsi. Lisäksi voi saada kuntalisää.

Joustavaa hoitorahaa voi saada yhdestä alle kolmevuotiaasta lapsesta, jos vanhempi tekee töitä keskimäärin enintään 30 tuntia viikossa tai 80 prosenttia normaalista kokopäivätyön työajasta. Joustavaa hoitorahaa voi saada niin työsuhteessa oleva työntekijä ja YEL-vakuutettu yrittäjä kuin MYEL-vakuutettu apurahansaaja. Vastaavasti voi saada osittaista hoitorahaa, jos tekee töitä enintään 30 tuntia viikossa ensimmäisellä ja toisella luokalla olevan lapsen hoidon vuoksi.

Joustava hoitoraha on vanhemman työajasta riippuen 269,24–179,49 euroa kuukaudessa vuonna 2023 ja osittainen hoitoraha 108,15 euroa kuukaudessa. Joustavaa tai osittaista hoitorahaa ei voi saada, jos saa vanhempainpäivärahaa.

Mitään lastenhoidon tukia ei makseta kuukautta lyhyemmältä ajalta. Vähimmäisaikaan lasketaan mukaan molempien vanhempien saamat lastenhoidon tuet. 1.8.2022 alkaen lastenhoidon tukia on voinut saada vain vähintään kuukauden yhtäjaksoiselta ajalta, kun sitä ennen vähimmäisaikaan voidaan laskea useat lyhyemmät tukijaksot. Niinpä 1.8.2022 lähtien esimerkiksi kotihoidon tukea voidaan maksaa vuorotellen vanhempainrahan kanssa vain, jos väliin jäävä kotihoidon tukijakso on vähintään kuukauden mittainen.

3.7 Lisätietoa luvun asioista

- Lisätietoja lapsiperheiden etuuksista löytyy [Kelan sivuilta](#).
- Sivulla kerrotaan muun muassa vanhempainpäivärahoista [ennen uudistusta](#) ja [uudistuksen jälkeen](#).
- Sivuilta voi lukea myös [lastenhoidon tuista](#).

4. Mitä tehdä, jos sairastuu?

Sairastuminen voi sotkea keikkatyöläisen elämän kuviot kunnolla. Oman leivän turvaamiseksi kannattaa olla tietoinen jo etukäteen omasta sairausturvastaan.

Kelan sairauspäiväraha korvaa enintään noin vuoden kestävästä työkyvyttömyyden. Vuositulo määrittää sairauspäivärahan määrän. Vuonna 2023 sairauspäivärahaa saa alimmillaan 31,99 euroa päivässä.

Sairauspäivärahaa saa omavastuuajan jälkeen, mutta omavastuuajana voi saada palkkaa, Kelasta YEL-päivärahaa tai Melasta MYEL-sairauspäivärahaa.

Kokoaikatyötä tekevä työntekijä tai päätoiminen yrittäjä voi saada myös osasairauspäivärahaa, joka tukee paluuta kokoaikaiseen työhön. Tällöin työajan on vähennyttävä 40–60 prosenttiin aiemmasta.

Tartuntatautipäiväraha puolestaan korvaa tartuntataudista aiheutuvaa ansionmenetystä. Sitä saadakseen ei tarvitse olla työkyvytön, vaan riittää, että lääkäri määrää pysymään poissa työstä. Tartuntapäivärahassa ei ole omavastuuajaa. Sitä voi saada niin työntekijä kuin yrittäjä tai apurahansaaja.

Työntekijöille kuuluu automaattisesti ja ilmaiseksi työnantajan järjestämä työterveyshuolto. Sen laajuus kuitenkin vaihtelee työnantajittain. Lain mukaan vain ehkäisevä työterveyshuolto on pakollinen. Yrittäjä voi halutessaan järjestää itselleen työterveyshuollon ja saada Kelalta korvausta siitä aiheutuneisiin kustannuksiin. Apurahansaajalla ei ole vastaavaa oikeutta. Kuka tahansa voi saada Kelalta korvausta tietyistä yksityisen terveydenhuollon maksuista.

Kuntoutus voi auttaa, jos sairaus tai vamma heikentää työ- ja toimintakykyä. Esimerkiksi Kela ja työterveyslaitokset järjestävät kuntoutusta.

Jos alle 10-vuotias lapsi sairastuu, vanhempi voi jäädä työsuhteisesta työstään tilapäiselle hoitovapaalle. Kela ei maksa etuuksia tilapäisen hoitovapaan perusteella. Työntekijä voi kuitenkin saada palkkaa.

4.1 Sairauspäivärahaa saa Kelasta tai Melasta

Sairauspäiväraha korvaa enintään 300 arkipäivän tai lauantain eli noin vuoden kestävän työkyvyttömyyden, joka aiheuttaa ansionmenetystä. Sairauspäivärahan hakemista varten tarvitaan lääkärintodistus, josta työkyvyttömyys käy ilmi.

Kun työntekijä sairastuu, työnantaja voi hakea sairauspäivärahaa Kelasta, jos maksaa sairausajalta palkkaa. Muussa tapauksessa työntekijä hakee sairauspäivärahaa itse. Työntekijällä on myös aina oikeus selvittää oikeutensa sairauspäivärahaan hakemalla sitä Kelasta. Palkanmaksusta kysytään hakemuksessa, ja Kela selvittää tarvittaessa asian työnantajan kanssa.

YEL-vakuutetut yrittäjät hakevat sairauspäivärahaa itse Kelasta. MYEL-vakuutetut apurahansaajat hakevat sairauspäivärahaa Melasta, jos sairausloma kestää sairastumispäivän lisäksi alle yhdeksän arkipäivää tai lauantaita, ja Kelasta, jos sairausloma jatkuu pidempään. Mela-sairauspäivärahaa voi myös hakea Kelasta samalla kun hakee sairauspäivärahaa sairauden kestäessä yli yhdeksän arkipäivää tai lauantaita. Tällöin Kelan etuusjärjestelmään rekisteröity tieto Mela-sairauspäivärahan hakemisesta välittyy suoraan Melaan. Jos apurahansaaja on myös yrittäjä tai työntekijä, sairauspäivärahaa tulee hakea Kelasta.

Sairauspäivärahaa pitää hakea Kelasta kahden kuukauden kuluessa ja Melasta kuuden kuukauden kuluessa työkyvyttömyyden alkamisesta. Hakemuksen liitteeksi on laitettava lääkäriltä saatu todistus.

Sairauspäivärahaa saa omavastuuajan jälkeen. Kelasta saatavan sairauspäivärahan omavastuuajana on yleensä sairastumispäivä ja sitä seuraavat yhdeksän arkipäivää tai lauantaita. Jos työkyvyttömyys alkaa samasta syystä uudelleen 30 kalenteripäivän kuluessa edellisen sairauspäivärahan päättymisestä, omavastuuajana on vain sairastumispäivä.

Työehtosopimus määrittää, maksaako työnantaja omavastuuajana työntekijän sairausajan palkan. Omasta ammattijärjestöstä ja työehtosopimuksesta voi selvittää, millaiseen korvaukseen on oikeutettu sairauden ajalta. Esimerkiksi Musikkojen liitolla on sairauskassa, joka korvaa tulonmenetyksiä silloin, kun rahaa ei voi saada muualta.

YEL-vakuutetut yrittäjät voivat saada heti sairastumispäivän jälkeen YEL-päivärahaa, kunnes Kelan yleinen yhdeksän arkipäivän tai lauantain omavastuu-aika tulee täyteen. MYEL-vakuutetut apurahansaajat voivat saada Mela-sairauspäivärahaa sairastumispäivän ja sitä seuraavien kolmen kalenteripäivän jälkeen siihen asti, kunnes Kelan omavastuu-aika tulee täyteen. Jos ei ole YEL- tai MYEL-vakuutusta, ei voi saada omavastuuajalta YEL-päivärahaa tai Mela-sairauspäivärahaa. Tällöin voi saada vasta omavastuuajan jälkeen sairauspäivärahan vähimmäismääräisenä.

Sairauspäivärahaa ja YEL-päivärahaa maksetaan arkipäiviltä sekä lauantailta ja aattopäiviltä. Mela-sairauspäivärahaa maksetaan kuitenkin jokaiselta päivältä.

Keikkatyöläinen voi saada sairausajan palkkaa usealta työnantajalta. Tällöin Kela maksaa sairauspäivärahan työnantajille näiden maksamien sairausajan palkkojen suhteessa. Jos keikkatyöläinen työskentelee työsuhteessa, yrittäjänä ja apurahalla, Kela jakaa maksettavan sairauspäivärahan työnantajan maksaman sairausajan palkan, YEL-työtulon ja MYEL-työtulon suhteessa.

4.2 Sairauspäiväraha määräytyy vuositulon perusteella

Vuositulo määrittää, kuinka suurta sairauspäivärahaa Kelasta saa. Työkyvyttömyyden alkamista edeltävää kalenterikuukautta ei huomioida, vaan vuositulo lasketaan tietyn kaavan mukaan sitä edeltävien 12 kalenterikuukauden tarkastelujakson ajalta.

Erytistilanteissa ainoastaan tarkastelujakson kolme viimeisintä kalenterikuukautta määräävät sairauspäivärahan suuruuden. Näin on, jos 12 kalenterikuukauden tarkastelujakson aikana on esimerkiksi valmistunut ammattiin tai hoitanut alle 3-vuotiasta lasta kotona. Lisäksi kolmen kuukauden tulojen on täytynyt vuositasolle muutettuina olla yli 20 prosenttia isommat kuin 12 kalenterikuukauden tarkastelujaksolla.

Vuositulo muodostuu yhdestä tai useammasta seuraavista tuloista:

- palkkatulot
- vakuutuspalkka
- YEL- ja MYEL-työtulo
- tietyt etuudet, kuten työttömyysetuus, sairauspäiväraha ja vanhempainpäiväraha
- ansionmenetykskorvaukset, joiden perusteena on esimerkiksi työtapaturma tai ammattitauti.

Jos siis keikkatyöläinen on esimerkiksi osa-aikaisessa työsuhteessa ja YEL-vakuutettu yrittäjä, sekä palkkatulot että YEL-työtulo vaikuttavat sairauspäivärahan määrään. Kuitenkin jos useita töitä tekevä keikkatyöläinen on sairautensa vuoksi pois vain yhdestä työstä, vain sen työn palkkatulo tai YEL- tai MYEL-työtulo vaikuttaa sairauspäivärahan määrään. Vuosituloon kuulumattomat tekijänoikeuskorvaukset eivät kerrytä sairauspäivärahaa.

Sairauspäivärahan vähimmäismäärä on 31,99 euroa päivässä vuonna 2023. Käytännössä sairauspäiväraha voi kuitenkin olla vielä pienempi, koska samalta ajalta maksetut muut lakisääteiset etuudet ja eläkkeet voivat vähentää sen määrää. Kelan sivuilla on [laskuri](#), jolla voi laskea arvion sairauspäivärahan ja osasairauspäivärahan määrästä.

Mela-sairauspäivärahan määrä perustuu MYEL-työtuloon. Päiväkohtainen korvaus on 1/514 vuosityöansioista lähimpään euroon pyöristettynä.

4.3 Osasairauspäiväraha tukee paluuta kokoaikaiseen työhön

Kelan maksama osasairauspäiväraha on tarkoitettu kokoaikaisesti työskentelevälle työntekijälle tai päätoimiselle yrittäjälle, joka haluaa pysyä työelämässä ja palata kokoaikaiseen työskentelyyn. Jos pääasiallinen tulonlähde on apuraha, ei ole oikeutta osasairauspäivärahaan.

Jotta voi saada osasairauspäivärahaa, työajan on vähennyttävä 40–60 prosenttiin aiemmasta. Osasairauspäiväraha on puolet sairauspäivärahan määrästä. Paluu sairauslomalta osa-aikaiseen työjärjestelyyn on vapaaehtoista, ja siihen tarvitaan niin työntekijän kuin työnantajan suostumus. Yrittäjä voi päättää itse hakea osasairauspäivärahaa. Osa-aikatyöjärjestelystä sovitaan työterveyslääkärin tai muun työolosuhteet tunnevan lääkärin arvion perusteella.

Keikkatyöläisellä voi olla useita osa-aikatöitä. Tällöin järjestelystä tulee sopia kaikkien työnantajien kanssa. Työaikaa voi vähentää yhdestä tai useammasta työstä. Jos päätoimisella yrittäjällä tai kokoaikaisella työntekijällä on sivutyö, työaikaa tulee vähentää päätoimisesta yrittäjyydestä tai kokoaikatyöstä. Sivutyötä voi jatkaa.

Osasairauspäivärahaa tulee hakea heti, kun osa-aikatyöjärjestelystä on sovittu. Takautuva hakuaika on kaksi kuukautta siitä päivästä, josta lähtien osa-aikatyöjärjestely halutaan voimaan. Yrittäjä hakee osasairauspäivärahaa itse ja toimittaa Kelalle lääkärilausunnon sekä selvityksen työjärjestelyistä. Työntekijän osasairauspäivärahaa voi hakea työnantaja tai työntekijä itse. Usein työnantaja toimittaa lääkärinlausunnon sekä selvityksen osa-aikatyöstä, mutta myös työntekijä voi toimittaa ne, kunhan selvitys on yhdessä työnantajan kanssa laadittu.

Osa-aikatyöjärjestelyn tulee kestää yhtäjaksoisesti vähintään kaksitoista ja enintään 120 arkipäivää tai lauantaita. Järjestely ja osasairauspäivärahan maksaminen voi alkaa vasta, kun on ollut kokonaan poissa työstä omavastuuajan. Omavastuuajat ovat samat kuin sairauspäivärahassa.

Erillistä omavastuuaikaa ei ole, jos osasairauspäivärahaa aletaan maksaa välittömästi sairauspäivärahan tai kuntoutusrahan jälkeen. Jos työkyvyttömyys alkaa samasta syystä uudelleen 30 kalenteripäivän kuluessa edellisen sairauspäivärahan tai osasairauspäivärahan maksamisesta, omavastuu aika on yksi arkipäivä tai lauantai.

4.4 Tartuntatautipäiväraha korvaa ansionmenetystä

Kela voi maksaa tartuntatautipäivärahaa, jos hyvinvointialueen tartuntataudeista vastaava lääkäri on määrännyt henkilön olemaan poissa työstä, karanteenissa tai eristyksessä tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Sitä maksetaan niin pitkään kuin lääkäri on määrännyt henkilön pysymään poissa töistä. Jos sairaus jatkuu sen jälkeen ja henkilö on työkyvytön, voi hakea sairauspäivärahaa. Tartuntatautipäivärahan saamiseksi ei tarvitse olla työkyvytön.

Jotta voi saada tartuntatautipäivärahaa, tulee olla sairausvakuutettu Suomessa tai EU- tai ETA-maan, Sveitsin, Iso-Britannian tai Pohjois-Irlannin kansalainen. Suomen sosiaaliturvaan kuuluva henkilö voi saada päivärahaa myös ollessaan eristyksessä tai karanteenissa EU- tai ETA-maassa tai Sveitsissä. Tällöin karanteenin tai eristyksen voi määrätä lääkäri, jolla on oikeus siihen kyseisissä maissa. Lisäksi alle 16-vuotiaan lapsen huoltaja voi saada päivärahaa, jos lapsi on määrätty olemaan kotona tartuntataudin takia eikä huoltaja voi siksi tehdä työtään.

Tartuntatautipäiväraha korvaa ansionmenetystä. Siksi siihen ei ole oikeutta, jos esimerkiksi tekee etätöitä tai on lomalla, lomautettuna tai sairauslomalla. Myöskään omaehtoinen karanteeni tai koronatestin tuloksen odottaminen ei oikeuta tartuntatautipäivärahaan.

Työtön tai opiskelija ei pääsääntöisesti voi saada tartuntatautipäivärahaa vaan sairauspäivärahaa, jos lääkäri toteaa työkyvyttömäksi tartuntataudin vuoksi. Kuitenkin jos työskentelee opintojen ohessa tai työttömänä ollessaan ja aiheutuu ansionmenetystä, voi olla oikeutettu tartuntatautipäivärahaan.

Tartuntatautipäiväraha on täysimääräinen korvaus ansionmenetyksestä ilman omavastuu-aikaa. Työntekijällä se määräytyy sen palkan mukaan, jonka olisi saanut, jos ei olisi määrätty olemaan poissa työstä. Työnantaja toimittaa tiedon tai arvion ansionmenetyksestä Kelaan. Jos työnantaja on maksanut palkkaa poissaolon ajalta, päiväraha maksetaan työnantajalle. Yrittäjällä päiväraha perustuu YEL-työtuloon ja apurahansaajalla MYEL-työtuloon. Kela saa tiedon työtulosta suoraan työeläkelaitokselta.

4.5 Työntekijöillä on työterveyshuolto – yrittäjille vapaaehtoista

Työntekijöille kuuluu automaattisesti työterveyshuolto. Työnantaja järjestää työterveyshuollon omalla kustannuksellaan, ja se on työntekijöille maksutonta.

Työnantajalla on velvollisuus järjestää myös taloudellisella ja tuotannollisella perusteella irtisanotulle työntekijälle työterveyshuolto kuuden kuukauden ajan työntekovelvollisuuden päättymisestä. Velvollisuus koskee työnantajia, joiden palveluksessa työskentelee säännöllisesti vähintään 30 työntekijää. Lisäksi edellytyksenä on, että työntekijän työsuhde on kestänyt vähintään viisi vuotta. Työnantajan velvollisuus työterveyshuollon järjestämiseen päättyy, kun irtisanotto työntekijä siirtyy toistaiseksi voimassa olevaan tai vähintään kuusi kuukautta kestävään määräaikaiseen työsuhteeseen toisen työnantajan palvelukseen.

Työnantaja on velvollinen järjestämään työntekijöilleen ehkäisevän työterveyshuollon. Sen tarkoitus on edistää

- työhön liittyvien sairauksia ja tapaturmien ehkäisyä
- työn ja työympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta
- työntekijöiden terveyttä ja työ- ja toimintakykyä työuran eri vaiheissa
- työyhteisön toimintaa.

Tämän laissa määrätyn työterveyshuollon lisäksi työnantaja voi järjestää yleislääkäritasoisia sairaanhoitoa. Muitakin terveydenhuoltopalveluja voi järjestää, mutta niistä Kela ei maksa työterveyshuollon korvausta.

Apurahansaajalla ei ole oikeutta työterveyshuoltoon. Yrittäjä voi halutessaan järjestää itselleen työterveyshuollon. Työterveyshuollosta tulee tehdä kirjallinen sopimus yrittäjän ja palvelun järjestäjän kesken.

Kela korvaa YEL-vakuutetulle yrittäjälle osan tämän työterveyshuollosta aiheutuneista kustannuksista vuosittain vahvistettaviin enimmäismääriin saakka. Korvausta voidaan myöntää myös, jos YEL-vakuutus on työkyvyttömyydestä johtuen päätetty yrittäjän ollessa kuntoutustuella tai määräaikaisella tapaturmaeläkkeellä. Kustannukset jakautuvat kahteen korvausluokkaan sen mukaan, korvataanko ehkäisevän työterveyshuollon kustannuksia vai yleislääkäritasoisien sairaanhoidon ja muun terveydenhuollon kustannuksia. Enintään 60 tai 50 prosenttia kustannusten laskennallisesta enimmäismäärästä voidaan korvata.

4.6 Yksityisen terveydenhuollon maksuista saa korvausta

Kela korvaa osan kustannuksista, jotka aiheutuvat yksityisen terveydenhuollon toimenpiteistä, tutkimuksista tai hoidosta. Kela korvaa myös osan yksityisen hammaslääkärin antaman suun ja hampaiden hoidon kustannuksista sekä suuhygienistin itsenäisesti antaman hoidon kustannuksista.

Korvaus maksetaan tarpeellisista sairauden hoidon kustannuksista. Tarpeellisena hoitona pidetään sairauden, raskauden tai synnytyksen vuoksi annettua yleisesti hyväksytyyn hyvän hoitokäytännön mukaista hoitoa.

Korvaustaksat löytyvät [taksaluettelosta](#), jonka Kela päivittää kerran vuodessa. Korvaustaksa tarkoittaa Kelan maksaman korvauksen määrää. Jos peritty palkkio on pienempi kuin korvaustaksa, Kela maksaa sen kokonaan. Useimmiten Kela-korvauksen osuus vähennetään maksusta suoraan lääkärikeskuksessa tai yksityissairaalassa näyttämällä Kela-korttia. Jos näin ei tehdä, korvausta voi hakea jälkikäteen Kelasta kuuden kuukauden kuluessa maksun suorittamisesta.

4.7 Kuntoutus voi auttaa pysymään työ- ja toimintakykyisenä

Moni taho tarjoaa kuntoutusta eri tilanteisiin. Kuntoutus voi auttaa, jos sairaus tai vamma heikentää työ- ja toimintakykyä.

Kelan kuntoutusta ovat esimerkiksi sopeutumisvalmennus, psykoterapia ja ammatillinen kuntoutus. Sopeutumisvalmennuksen tarkoitus on auttaa sopeutumaan sairauden tai vamman mukanaan tuomiin muutoksiin. Psykoterapia voi auttaa, jos työ- tai opiskelukyky on uhattuna mielenterveyden häiriön vuoksi. Ammatillista kuntoutusta voi olla esimerkiksi koulutus, joka mahdollistaa osallistumisen työelämään sairaudesta tai vammasta huolimatta.

Kelan KIILA-kuntoutuksen tavoitteena on parantaa työkykyä ja tukea työelämässä pysymistä. KIILA-kuntoutukseen voi hakea työntekijä, yrittäjä tai apurahansaaja, jos sairaus vaikeuttaa työskentelyä, työterveyshuollosta saatu apu ei tunnu riittävältä ja tarvitsee apua ammatillisiin ja työhyvinvointiin liittyviin asioihin, terveyteen ja elämänhallintaan. KIILA-kuntoutukseen voi hakea, vaikka ei olisi työterveyshuoltoa.

Kuntoutusta järjestävät myös esimerkiksi terveyskeskukset ja julkiset sairaalat, työterveyshuolto, hyvinvointialueet ja vammaisjärjestöt. Kuntoutusmahdollisuuksia voi tiedustella lääkäristä tai Kelasta, josta ohjataan tarvittaessa eteenpäin. Ammatillista kuntoutusta järjestävät Kelan lisäksi työeläkelaitokset. Sillä voidaan tukea esimerkiksi työhön paluuta pitkän sairausloman jälkeen.

Kelan maksama kuntoutusraha turvaa toimeentuloa kuntoutuksen aikana. Sitä voi saada Kelan, työterveyshuollon tai hyvinvointialueen myöntämän kuntoutuksen ajalta. Työeläkelaitokset maksavat järjestämänsä ammatillisen kuntoutuksen ajalta yleensä kuntoutusrahaa ja mahdollisesti myös kuntoutuskorotusta.

4.8 Työntekijä voi jäädä tilapäiselle hoitovapaalle sairaan lapsen vuoksi

Työsopimuslaki turvaa työntekijälle oikeuden jäädä tilapäiselle hoitovapaalle, jos työntekijän lapsi tai muu samassa taloudessa vakituisesti asuva lapsi sairastuu äkillisesti. Vanhemmalla on tämä oikeus, vaikka lapsi ei asuisi samassa taloudessa. Lapsen tulee olla alle 10-vuotias.

Tilapäisen hoitovapaan tarkoitus on, että voi järjestää lapsen hoidon tai hoitaa lasta itse. Tilapäinen hoitovapaa voi kestää enintään neljä työpäivää kerrallaan. Työntekijän tulee ilmoittaa työntekijälle vapaasta ja sen arvioidusta kestosta mahdollisimman pian. Jos työnantaja pyytää, työntekijän on esitettävä selvitys vapaan perusteesta.

Kela ei maksa etuuksia tilapäisen hoitovapaan perusteella, mutta usein työnantaja maksaa palkkaa näiltä päiviltä. Työntekijän kannattaa selvittää, mitä oma työehtosopimus määrää asiasta. Yrittäjä tai apurahansaaja ei saa korvausta lapsen sairastumisesta aiheutuvasta ansionmenetyksestä.

4.9 Lisätietoa luvun asioista

- Tietoa sairauspäivärahasta, osasairauspäivärahasta ja tartuntatautipäivärahasta löytyy [Kelán sivuilta](#).
- Kelán sivuilla olevalla [laskurilla](#) voi laskea arvion sairauspäivärahan ja osasairauspäivärahan määrästä.
- Mela-sairauspäivärahasta voi lukea [Melán sivuilta](#).
- Kelán sivuilla on tietoa [yrittäjän työterveyshuollosta](#) ja Kelán siitä maksamista [korvauksista](#).
- Työterveyslaitoksen sivuilla on tietoa [työterveyshuollosta](#).
- Kuntoutuksesta voi lukea [Kelán sivuilta](#) ja [työeläke.fi-sivustolta](#).
- Kelán sivuilta voi lukea [sairaanhoidokorvauksista](#), ja Kelán maksamat korvaustaksat yksityisen terveydenhuollon toimenpiteistä löytyvät [taksaluettelosta](#).
- Kelán sivuilla on tietoa myös [vammaistuista](#).

5. Miten rahoittaa opintoja?

Opiskelemaan ryhtyvällä on useita eri vaihtoehtoja saada tukea ja rahoitusta opiskeluunsa. Kannattaa selvittää etukäteen, mikä vaihtoehtoista sopii parhaiten omaan tilanteeseen.

Työllisyysrahaston myöntämää aikuiskoulutustukea voi saada työuran aikana yksiin tai useampiin opintoihin yhteensä 15 kuukaudelle. Päätoimisiin opintoihin voi myös hakea Kelán opintotukea. Tukia ei voi kuitenkaan saada samalta ajalta. Aikuiskoulutustuki ja opintotuki eroavat toisistaan muun muassa tuen ehtojen, määrän ja keston suhteen. Pienituloiset opiskelijat voivat lisäksi saada yleistä asumistukea, josta kerrotaan tämän oppaan luvussa 8.

Opiskella voi myös työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä. Oppisopimuskoulutuksella voi suorittaa ammatillisen tutkinnon kokonaan tai osin joko työsuhteessa tai omissa yrityksissä. Työnantaja maksaa oppisopimuskoulutuksen ajalta palkkaa.

Työttömänäkin voi opiskella. Omaehtoinen opiskelu on työllistämistä edistävä palvelu, jonka ajalta voi saada korotettua työttömyysetuutta. Lisäksi työvoimakoulutuksen ajalta voi saada työttömyysetuutta.

5.1 Aikuiskoulutustukea voi saada enintään 15 kuukautta

Päätoiminen työntekijä voi saada aikuiskoulutustukea osa- tai kokoaikaisen opintovapaan ajalle, ja päätoiminen yrittäjä voi saada tukea opinnoista aiheutuvan tulon aleneman kompensoimiseksi. Aikuiskoulutustuen myöntää Työllisyysrahasto. Apurahansaaja ei voi saada aikuiskoulutustukea.

Tuki on jaoteltu työntekijöille tarkoitettuun palkansaajan aikuiskoulutustukeen ja yrittäjille tarkoitettuun tukeen. Tuen myöntämisen edellytyksistä säädetään laissa aikuiskoulutusetuuksista. Keikkatyöläisen kohdalla tuen myöntämisedellytykset eivät välttämättä täyty. Jos esimerkiksi määräaikainen työ päättyy ennen koulutuksen aloittamista, aikuiskoulutustukea ei voi saada. Tukea voi hyödyntää työuran aikana yksiin tai useampiin opintoihin yhteensä 15 tukikuukauden ajan.

Aikuiskoulutustukea voidaan myöntää muun muassa yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa järjestettävään tutkinnon tai sen osan suorittamiseen johtavaan koulutukseen sekä ammatilliseen lisä- ja täydennyskoulutukseen. Lisäksi aikuiskoulutustukea voidaan myöntää vapaan sivistystyön koulutukseen, joka on henkilön ammatillista osaamista ja pätevyyttä lisäävää.

Aikuiskoulutustukea voi saada koulutukseen, jos

- eläkevakuutettua työssäoloaikaa on kertynyt vähintään kahdeksan vuotta
- päätoiminen työsuhde nykyiseen työnantajanaan tai YEL- tai MYEL-vakuutettu päätoiminen yrittäjyys on kestänyt vähintään vuoden
- asuu Suomessa ja kuuluu Suomen sosiaaliturvaan
- ei saa aikuiskoulutustuen maksamisen estävää etuutta, kuten Kelan opintorahaa tai työttömyysetuutta.

Lisäksi yrittäjän koulutuksen tulee olla päätoimista, veronalaisten yritystulojen pitää alentua koulutuksen takia vähintään kolmanneksella ja muita kuin yritystuloja ja lakisääteisiä etuuksia voi olla vain kolme neljäsosaa maksettavan tuen määrästä. Yrittäjän tulee suorittaa keskimäärin vähintään kolme opinto- tai osaamispistettä tukikuukautta kohti.

Työntekijän puolestaan tulee jäädä työstään osittaiselle tai palkattomalle opintovapaalle tai muulle vastaavalle vapaalle ja suorittaa opintoja keskimäärin vähintään joko neljä tai kaksi opinto- tai osaamispistettä kuukaudessa, riippuen siitä, minkä verran muita tuloja saa tukikuukauden aikana.

Yrittäjän aikuiskoulutustuki on 660,91 euroa kuukaudessa vuonna 2023. Työntekijälle aikuiskoulutustuki on ansiosidonnainen etuus, joka koostuu perusosasta ja palkkatulojen perusteella laskettavasta ansio-osasta. Perusosa on 660,91 euroa kuukaudessa vuonna 2023. Ansio-osan määrä riippuu siitä, kuinka paljon työntekijä on saanut ansiotuloja ensihakemuksen jättämistä edeltävien 12 kuukauden tarkastelujakson ajalta. Jos työntekijä on ollut poissa työstä esimerkiksi sairauden tai opiskelujen vuoksi, tarkastelujaksoa voidaan pidentää. Aikuiskoulutustuen saaja voi myös hakea Kelasta opintolainan valtioneuvoston asetuksella ja yleistä asumistukea.

Työntekijä voi hakea aikuiskoulutustukea, kun on tullut hyväksytyksi koulutukseen ja työnantaja on myöntänyt opintovapaan. Yrittäjä voi hakea tukea, kun on saanut opiskelupaikan. Tukea voi hakea takautuvasti myös opintojen jo alettua enintään hakemiskuukautta edeltävien kuuden kuukauden ajalta.

5.2 Opintotuki turvaa toimeentuloa opintojen aikana

Kela maksaa opintotukea peruskoulun jälkeisiin päätoimisiin opintoihin, jotka kestävät vähintään kaksi kuukautta. Kelan opintotukea voi saada korkeakouluopintoihin, ammatillisiin opintoihin, lukio-opintoihin, joissakin yksityisissä oppilaitoksissa opiskeluun ja ulkomailla opiskeluun. Lisäksi sitä voi saada aikuisten perusopetukseen ja tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen. Se, kuinka pitkäksi aikaa opintotukea voi saada, vaihtelee.

Opintotuen myöntämisperusteita ovat päätoiminen opiskelu, opinnoissa edistyminen ja taloudellisen tuen tarve. Opintotukeen kuuluvat opintoraha, opintolainan valtioneuvoston asetuksella ja osalle opiskelijoista myönnettävä opintotuen asumislisä. 18 vuotta täyttäneen, muualla kuin vanhempansa luona asuvan opintorahan suuruus on 31.7.2023 asti 268,23 euroa kuukaudessa, paitsi alaikäisen lapsen huoltajalle tuki on huoltajakorotuksen myötä 385,40 euroa kuukaudessa. Lisäksi opiskelija voi saada valtion takaamaa opintolainaa 650 euroa kuukaudessa.

Opintotuen asumislisää voivat saada tietyin ehdoin vain ulkomailla tai Ahvenanmaalla opiskelevat sekä Suomessa kansanopistossa, liikunnan koulutuskeskuksessa tai Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa opiskelevat. Muuten opiskelijat voivat saada yleistä asumistukea.

Tuloverolain mukaisten veronalaisten tulojen määrä vaikuttaa siihen, kuinka monelta kuukaudelta opiskelija voi nostaa opintotukea vuodessa. Lisäksi tuloina huomioidaan ulkomailta saadut tulot. Näin on myös yrittäjillä, eli opintotuen määrään ei vaikuta YEL-työtulo vaan henkilöverotuksessa vahvistettu veronalaisten ansio- ja pääomatulojen määrä eli esimerkiksi toiminimiyrittäjillä elinkeinotoiminnan tulos. Samoin veronalaiset apurahat, stipendit ja tekijänoikeuskorvaukset otetaan huomioon opintotuen tulovalvonnassa, kun taas verovapaita apurahoja ei huomioida.

Kela vertaa opiskelijan vuoden aikana saamia tuloja vuositulorajaan, joka määräytyy sen perusteella, kuinka monena kuukautena opiskelija nostaa opintotukea vuodessa. Vuonna 2023 tuloraja on 18 720 euroa, jos opiskelija nostaa opintotukea yhdeksänä kuukautena vuodessa. Opiskelijan tulee itse huolehtia, etteivät vuositulot ylitä vuositulorajaa. Verohallinto ilmoittaa veronalaiset tulot Kelalle. Jos tulot ylittävät vuositulorajan, Kela lähettää opiskelijalle esityksen takaisinperinnästä.

Opintotukea voi hakea, kun opiskelupaikka on varmistunut. Tukea voi saada aikaisintaan sen kuukauden alusta, jolloin hakemus on saapunut Kelaan. Tukea ei siis voi hakea takautuvasti.

5.3 Oppisopimuskoulutus on ammatillista koulutusta

Oppisopimuskoulutus on pääosin työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävää koulutusta, joka perustuu määräaikaiseen työsuhteeseen. Työelämässä hankittavaa osaamista täydennetään tarvittaessa muissa ympäristöissä, esimerkiksi oppilaitoksissa tai verkko-oppimisympäristöissä. Työpaikalla opiskelijalle nimetään vastuullinen työpaikkaohjaaja. Työnantaja maksaa opiskelijalle työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Viikoittaisen työajan tulee olla keskimäärin vähintään 25 tuntia.

Myös yrittäjillä on mahdollisuus kouluttautua oppisopimuksella. Tällöin oppimisympäristö on oma yritys, ja yrittäjän työpaikkaohjaaja voi olla esimerkiksi toinen yrittäjä. Yritystuloja voi saada oppisopimuksen aikana normaalisti. Apurahatyöskentely ei oikeuta oppisopimuskoulutukseen.

Oppisopimuskoulutuksella voi suorittaa kokonaisen ammatillisen tutkinnon, tutkinnon osan tai osia tai tutkinnon osaa pienemmän kokonaisuuden. Koulutuksen järjestäjä vastaa opintojen yksilöllisestä suunnittelusta, opintojen etenemisen seuraamisesta ja sopimusten laadinnasta ja niiden valvonnasta. Koulutuksen järjestäjä ja työnantaja tekevät sopimuksen oppisopimuskoulutuksen järjestämisestä. Työnantaja ja opiskelija tekevät oppisopimuksen, tai vaihtoehtoisesti sopijaosapuolina ovat opiskeleva yrittäjä ja koulutuksen järjestäjä.

Muualla kuin työpaikalla tai yrityksessä tapahtuvan opetuksen aikana opiskelijalle voidaan maksaa ansionmenetyksen korvauksena päivärahaa sekä majoitus- ja matkakorvausta. Päivärahan määrä on 15 euroa päivältä. Lisäksi voi saada perheavustusta 17 euroa päivältä, jos opiskelijalla on huollettavanaan alle 18-vuotias lapsi, ja majoituskorvausta kahdeksan euroa päivässä.

Koulutuksen järjestäjä voi maksaa työnantajalle tai yrittäjää ohjaavalle henkilölle tai tämän työnantajalle koulutuskorvausta, jos työssä oppimisen ohjauksesta katsotaan aiheutuvan kustannuksia.

5.4 Työttömyysetuudellakin voi opiskella

Omaehtoinen opiskelu on työllistämistä edistävä palvelu, johon vähintään 25-vuotias voi sisällyttää erilaista koulutusta, kuten ammatilliseen tutkintoon tai korkeakoulututkintoon tähtäävää koulutusta tai lisä- ja täydennyskoulutusta korkeakoulussa. Omaehtoisen opiskelun voi aloittaa heti työttömyyden alettua. Koulutuksen pitää kuitenkin olla päätoimista ja parantaa ammatillista osaamista ja mahdollisuuksia työmarkkinoilla.

Arvion koulutustarpeesta tekee TE-toimisto. Kun koulutus sisällytetään työttömän työllistymissuunnitelmaan, opiskeluajalta maksetaan korotettua työttömyysetuutta enintään 24 kuukauden ajan opintokokonaisuutta kohden. Perusopetuksen suorittamista voidaan tukea 48 kuukautta. Omaehtoista opiskelua ei kuitenkaan tueta työttömyysetuudella, jos työntekijä irtisanoutuu vain aloittaakseen omaehtoiset opinnot.

Kela tai työttömyyskassa maksaa työttömyysetuuden joko työttömyyspäivärahana tai työmarkkinatukena. Maksettava päiväraha kuluttaa työttömyyspäivärahan 300, 400 tai 500 päivän enimmäiskestoa. Jos opinnot eivät ole työttömyysetuudella tuettua omaehtoista opiskelua, päätoimisena opiskelijana ei ole oikeutettu työttömyysetuuteen. Sivutoimisten opintojen ajalta voi saada työttömyysetuutta, jos on oikeutettu siihen muuten. TE-toimisto selvittää, onko opiskelu pää- vai sivutoimista.

Myös työvoimakoulutuksen ajalta voidaan maksaa työttömyysetuutta ja kulukorvausta. Maksettava päiväraha kuluttaa työttömyyspäivärahan enimmäiskestoa. Yrittäjä voi hakeutua työvoimakoulutukseen, vaikka ei vielä olisi lopettanut tai todisteellisesti keskeyttänyt yritystoimintaansa. Tällöin yrittäjä voi saada peruspäivärahan suuruista perusosaa tai työmarkkinatukea. TE-toimisto hankkii työvoimakoulutuksen ja valitsee sinne opiskelijat. Koulutus on tarkoitettu ensisijaisesti oppivelvollisuutensa suorittaneille työttömille tai työttömyysuhan alaisille aikuisille.

Tapahtuma-alan freelance-tuottaja ja opiskelija kertoi vuodenvaihteessa 2021–2022: Opiskelen musiikin maisteriksi ja saan tällä hetkellä yleistä asumistukea noin 420 euroa kuukaudessa. Asun yksin vuokralla Helsingissä, eikä tuki riitä läheskään vuokraan. Opintojen ohella teen keikkatöitä, joista saan vähän tuloja, mutta muuten elän säästöillä. Opiskelin Kelan opintotuella, mutta tukikuukaudet loppuivat kesken. Opintorahaa sain noin 250 euroa kuukaudessa ja lisäksi opintolainaa 650 euroa kuukaudessa. Ajattelin, että se riittää ihan hyvin, koska yliopistolta on pitkät kesälomat ja minulla on ollut iso ja hyvin maksava työnantaja kesäisin. Sitten tuli korona, ja kaikki tapahtumatyöt peruuntuivat kesiltä 2020 ja 2021. Kesällä 2020 hain toimeentulotukea, mutta en saanut sitä, koska minulla on ASP-tilillä rahaa. Sain kuitenkin sinä kesänä lomaautettuna työttömyysetuutta, koska se tuli koronan vuoksi tilapäisesti mahdolliseksi opiskelijoille, ja kesällä 2021 sain Taikelta korona-apurahan. Ennen opiskelua olin TE-toimiston asiakkaana muutaman vuoden ja sain välillä soviteltua työttömyysetuutta, koska ansiot eivät aina olleet kovin isoja keikkatöissä. En tiennyt opiskelua aloittaessani omaehtoisesta opiskelusta eli mahdollisuudesta opiskella kaksi vuotta työttömyysetuudella. Minulla se olisi ollut noin viisi kertaa enemmän kuin Kelan opintotuki. Toivon, että uusi tutkinto auttaisi työllistymään vakituisemmin. Valmistuin vuonna 2016 kulttuurituottajaksi ja olen siitä lähtien saanut yleistä asumistukea joka kuukausi, koska vuosituloni ovat olleet niin matalat.

5.5 Lisätietoa luvun asioista

- Opintotuesta voi lukea [Kelan sivuilta](#) ja aikuiskoulutustuesta [Työllisyysrahaston sivuilta](#).
- Oppisopimuskoulutuksesta ja ylipäättään työelämässä oppimisesta kerrotaan [Opetushallituksen sivuilla](#).
- KEHA-keskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön toteuttamassa työelämäpalvelussa Työmarkkinatorissa on tietoa [omaehtoisesta opiskelusta](#) ja [työvoimakoulutuksesta](#).

6. Miten tulla toimeen työttömänä?

Monelle keikkatyöläiselle ovat tulleet tutuiksi hiljaiset jaksot, jolloin työtä on joko hyvin vähän tai ei lainkaan. Silloin voi saada työttömyysetuuksia eli työttömyyskassan maksamaa ansiopäivärahaa, Kelan maksamaa peruspäivärahaa tai Kelan maksamaa tarveharkintaista työmarkkinatukea.

Työttömyysturvalaki tunnistaa kolme työnteen muotoa: työsuhteisen työn, yrittäjänä työskentelyn ja sitä vastaavan omassa työssä työskentelyn. Omaa työtä on esimerkiksi apurahoilla työskentely.

Jotta voi saada ansiopäivärahaa tai peruspäivärahaa, tulee täyttää työssäoloehto. Yrittäjällä ja työntekijällä on erilaiset työssäoloehdot. Lisäksi luovan ja esityksellisen työn työssäoloehto kertyy eri tavalla kuin työntekijän työssäoloehto tavallisesti. Apurahalla työskentely ei kerrytä työssäoloehtoa.

Jos yritystoiminta on päätoimista, se estää työttömyysetuuksien maksatuksen. Sivutoimisella yrittäjällä sitä vastoin on oikeus työttömyysetuuksiin. Työtön voi myös tietyn edellytyksin kokeilla yrittäjyyttä menettämättä työntekijän työttömyysturvaansa.

Jotta päätoimisena yrittäjänä työllistynyt voi saada työttömyyspäivärahaa, yritystoiminnan tulee olla kokonaan lopetettu tai työllistymisen yrityksessä päättynyt. Jos yrityksen lopettamisen yhteydessä on jäänyt myyntivoittoa, se voi siirtää päivärahan maksamisen alkamispäivämäärää eteenpäin.

Vuonna 2023 peruspäiväraha on 37,21 euroa. Tarveharkintainen työmarkkinatuki on enintään saman verran. Ansiopäivärahassa on peruspäivärahan suuruisen perusosan lisäksi ansioiden mukaan määräytyvä ansio-osa.

Työttömyysetuuksiin voi saada lapsikorotuksen, ja etuuksia voi saada korotettuna, jos osallistuu työllistymistä edistävään palveluun. Yksi palveluista on omaehtoinen opiskelu, josta kerrotaan tämän oppaan luvussa 5.

Jos tekee työttömänä keikkoja tai osa-aikaista työtä tai saa muuten satunnaisia tuloja, työttömyysetuutta voidaan maksaa soviteltuna.

6.1 Kassat ja Kela maksavat työttömyysetuuksia

Työttömänä voi saada työttömyyspäivärahaa tai tarveharkintaista työmarkkinatukea.

Työttömyyspäivärahoja ovat ansiopäiväraha ja peruspäiväraha. Työttömyyspäivärahaa voi saada 18–64-vuotias työtön, joka

- asuu Suomessa
- ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi
- hakee kokoaikatyötä
- on työkykyinen ja työmarkkinoiden käytettävissä
- täyttää työssäoloehdon.

Lisäksi 17-vuotias voi saada peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea, jos on suorittanut oppivelvollisuutensa tai keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen esimerkiksi pitkäaikaisen sairauden vuoksi. 65–67-vuotias voi saada työttömyysetuutta lomautuksen ajalta.

Työttömäksi työnhakijaksi ilmoitaudutaan työ- ja elinkeinotoimistoon eli TE-toimistoon tai työllisyyden kuntakokeilun asiakkaana kunnalle. Ilmoittautuminen tapahtuu TE-palvelujen Oma asiointi -palvelussa, joten henkilön ei tarvitse itse tietää, kuuluuko TE-toimiston vai kunnan asiakkaaksi. Kuntakokeiluissa osatiettyjä asiakasryhmiä koskevista TE-toimiston tehtävistä on siirretty 1.3.2021 lähtien kuntien tehtäviksi. Kuntakokeilut päättyvät 31.12.2024.

Jos on työttömyyskassan jäsen ja täyttää työssäoloehdon, saa ansiopäivärahaa työttömyyskassasta. Ansiopäivärahan osalta työssäoloehtoon voi lukea vain ne työt, jotka on tehnyt sinä aikana, kun on kuulunut työttömyyskassan. Kassoihin ei voi liittyä työttömänä ollessa, mutta liittymishetken työn ei tarvitse olla vakinaista. Moni kulttuurialan työntekijä kuuluu [A-kassaan](#), joka aloitti toimintansa vuoden 2022 alussa, kun Teollisuuden työttömyyskassa, Rakennusalan työttömyyskassa ja Työttömyyskassa Finka yhdistyivät.

Jos ei ole työttömyyskassan jäsen mutta täyttää työssäoloehdon, saa peruspäivärahaa Kelasta. Jos työssäoloehto ei täyty, voi saada tietyin edellytyksin tarveharkintaista työmarkkinatukea Kelasta.

Työttömyyspäivärahaa voi saada pääsääntöisesti enintään 400 päivältä. Jos työhistoriaa on enintään kolme vuotta, työttömyyspäivärahaa voi saada 300 päivältä. Jos työssäoloehto täyttyy vasta 58 vuoden iässä, työttömyyspäivärahaa voi saada 500 päivältä. Vuoden 2023 alusta lähtien 55 vuotta täyttänyt voi hakea muutosturvaa, jos työsopimus irtisanotaan tuotannollisista ja taloudellisista syistä ja työnantaja on pysynyt samana vähintään viisi vuotta. Muutosturvaan kuuluu muutosturvaraha, oikeus koulutukseen ja tavallista pidempi työllistymisvapaa.

Ennen kuin työttömyyskassa tai Kela voi maksaa työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea, sen on saatava TE-toimistosta tai kunnalta työvoimapolitiittinen lausunto, jossa todetaan, onko työttömyysetuuksien maksamiselle esteitä. Esteenä voi olla esimerkiksi se, että ei hae kokopäivätoita tai työllistyy päätoimisesti yrittäjänä. Näistä syistä on tärkeää, että ilmoitautuu TE-toimistoon tai kunnalle nimenomaan kokoaikatyön hakijaksi eikä aseta sille mitään esteitä.

Työttömänä voi ansaita työsuhteessa, yrittäjänä tai omassa työssä enintään 300 euroa kuukaudessa tai 279 euroa neljässä viikossa ilman, että se vaikuttaa työttömyysetuuksiin. Tästä puhutaan suojaosana.

6.2 Työssäoloehto voi täytyä, vaikka ei olisi työsuhteessa yhtäjaksoisesti

Työntekijän työssäoloehto täyttyy, kun

- työtön on ollut palkkatyössä 26 viikkoa työttömyyttä edeltäneiden 28 kuukauden aikana
- työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa, paitsi opetuslalla ja eräissä tilanteissa luovien ja esityksellisten ammattien kohdalla on omat määräyksensä
- palkka kokoaikatyöstä on ollut alan työehtosopimuksen mukainen tai jos alalla ei ole työehtosopimusta, palkka on ollut tarpeeksi suuri, vuonna 2023 vähintään 1 331 euroa kuukaudessa.

Työssäoloehdon täyttävän palkkatyön ei tarvitse olla yhtäjaksoista. Vaadittavat 26 työviikkoa voi kerätä pätkissä viikon kerrallaan. Oleellista on, että 18 tunnin viikkotyöaika kertyy kalenteriviikon sisällä. Kalenteriviikko alkaa maanantaina ja päättyy sunnuntaina.

Luovilla ja esityksellisillä aloilla työssäoloehto tarkastellaan viikkotuntimäärän sijaan viikkoansioiden perusteella. Työsuhteessa, jossa luovan tai esityksellisen työn osuus on ratkaiseva, työssäoloehtoon voidaan lukea jokainen kalenteriviikko, jona henkilön tästä työstä saama veronalainen tulo on ollut kuukauden tarkastelujakson aikana vähintään 1 331 euroa vuonna 2023. Se tarkoittaa 309,53 euroa

viikossa. Sillä, tekeekö esimerkiksi muusikko töitä 15 minuuttia vai 50 tuntia viikossa, ei siis ole tällöin merkitystä.

Poikkeuksen muodostavat myös esimerkiksi opettajat. Työssäoloehdon täyttäväksi viikkotuntimääräksi hyväksytään puolet alan päätoimisen tuntiopettajan viikkotyöajasta, joka voi olla esimerkiksi 16 tuntia. Kahdeksan tuntia voi siis riittää. Lisäksi opettajan työssäoloehdon voi katsoa kertyvän silloin, kun työsopimuksessa sovittu viikkotyöaika täyttää tuntimääräedellytyksen, vaikka työtä tekisi todellisuudessa jollain viikolla alle tuntirajan. Muilla aloilla keskimääräisiä viikkotuntimääriä ei yleensä oteta huomioon.

Kaikki keikkatyöt lasketaan työssäoloehtoon. Jos esimerkiksi saa samalla viikolla muusikon keikasta 200 euroa ja tekee neljä tuntia opetustyötä, viikko täyttää työssäoloehdon, vaikka kumpikaan työ ei yksin riittäisi täyttämään sitä. Lyhyitä pätkiä ja eripituisia työviikkoja tekevien on hyvä pitää työpäiväkirjaa, johon merkitsee sekä työajat että palkattomat jaksot. Tästä on iso apu työssäoloehto tutkittaessa ja päivärahojen suuruutta laskettaessa.

Tekijänoikeusjärjestöjen maksamia käyttökorvauksia ei oteta mukaan työssäoloehtoon, koska niitä ei makseta työnteosta eikä niistä siten makseta työttömyysvakuutusmaksuja. Myöskään apurahalla työskentely ei kerrytä työssäoloehto.

Kerran hankittu työssäoloehto on voimassa, vaikka olisi työttömyysjaksojen välillä työssä. Jos on poissa työmarkkinoilta ilman hyväksyttävää syytä yli kuusi kuukautta, ei ole oikeutta työttömyyspäivärahaan ennen kuin on täyttänyt uudelleen työssäoloehdon. Hyväksyttäviä syitä ovat esimerkiksi sairaus, päätoimiset opinnot ja apurahakausi.

6.3 Päätoiminen yrittäjä ei voi saada työttömyysetuuksia

Päätoimisessa yritystoiminnassa työllistyvällä ei ole oikeutta työttömyyspäivärahaan, vaikka töitä ei aina olisikaan tai töitä olisi vain vähän. Työttömyysturvalla ei siis voi kattaa yrittäjäriskiä. Sivutoimisella yrittäjällä sitä vastoin on oikeus työttömyysetuuksiin. Päätoimiseksi katsottavan yrittäjän yritystoiminta on niin laajaa, että se muodostaa esteen kokoaikaisen työn vastaanottamiselle. Jos työnhakija kertoo harjoittavansa jatkuvasti yritystoimintaansa ja etsivänsä uusia asiakkaita, toiminnan voidaan katsovan olevan päätoimista.

Yleensä YEL-vakuutuksen ottaminen tarkoittaa, että TE-toimisto pitää hakijaa päätoimisena yrittäjänä, ellei tämä muuta näytä. Yritystoiminta voi kuitenkin olla niin pienimuotoista, ettei yrittäjällä ole velvollisuutta ottaa YEL-vakuutusta. Vakuutus tulee ottaa, jos täyttää tietyt kriteerit ja työtulo ylittää vuosittain vahvistetun vähimmäismäärän, joka on 8 575,45 euroa vuonna 2023.

TE-toimiston soveltamisohjeiden mukaan laskutuspalveluyritystä ei pidetä työnantajana, jos se ainoastaan välittää tietoa työhön liittyvästä markkinoinnista, laskutuksesta ja kirjanpidosta. Tällöin katsotaan, että laskutuspalveluyritystä käyttävä henkilö tekee yrittäjätyötä. TE-toimisto joutuu arvioimaan, onko yrittäjäyys pää- vai sivutoimista. YEL-vakuutetun yrittäjän työssäoloehto on samanlainen riippumatta siitä, käyttääkö tämä laskutuspalvelua vai ei. TE-toimiston ohjeiden mukaan laskutuspalveluita koskevat määräykset eivät koske työosuuskuntia, joissa työtä tehdään osuuskunnan lukuun. Laskutuspalvelut eivät ole työosuuskuntia.

Keikkatyöntekijällä voi olla peräkkäin ja päällekkäin keikkoja yrittäjänä ja työntekijänä. Tällöin TE-toimistossa ratkaistaan tapauskohtaisesti kokonaisharkinnalla kysymys siitä, työllistyykö henkilö yritystoiminnassa pää- vai sivutoimisesti. Kokonaisharkinnan pohjana on toimistolle esitetty selvitys työrupeamien laadusta ja määräistä sekä vakuuttamisesta. Henkilön asuinpaikasta riippumatta työvoimapolitiittisen lausunnon muun muassa yritystoiminnan pää- ja sivutoimisuudesta antaa Uudenmaan TE-toimiston työttömyysturvan vastuualue.

Käytännössä yrittäjätyön sivutoimisuutta on vaikea osoittaa, ellei yrittäjätyön rinnalla ole tehnyt vähintään kuuden kuukauden ajan työssäoloehdon täyttävää työtä. On mahdollista, että henkilö muun selvityksen puuttuessa todetaan päätoimiseksi yrittäjäksi.

Henkilö voi kuitenkin 14 päivän ajan harjoittaa päätoimista yritystoimintaa siten, että sillä ei ole vaikutusta siihen, tulkitaanko henkilö päätoimiseksi vai sivutoimiseksi yrittäjäksi. Tämä mahdollistaa yksittäisten keikkojen vastaanottamisen ilman pelkoa työttömyysetuuksien menettämisestä. Epäselvää on, voiko välissä olla yksi työttömyyspäivä, jonka jälkeen henkilö voi jälleen tehdä enintään 14 päivää kestävästä työkeikan. TE-toimisto voi arvioida, että kokonaisuutena arvostellen henkilö on päätoiminen yrittäjä eikä työtön työnhakija, jos tekee keikkoja säännönmukaisesti.

Yritystoiminta voi myös muuttua päätoimisesta sivutoimiseksi, jolloin yrittäjä voi saada työttömyysetuuksia, jos edellytykset täyttyvät muuten. Nämä tilanteet on kuitenkin tarkkaan rajattu työttömyysturvalaissa, ja ne ovat käytännössä melko harvinaisia. Päätoimisen yritystoiminnan voidaan katsoa muuttuneen sivutoimiseksi lähinnä seuraavissa tilanteissa:

- Yrittäjä on opiskellut päätoimisesti, ja opinnot ovat edenneet normaalisti ja kestäneet yritystoiminnan aikana vähintään kuusi kuukautta.
- Yrittäjä on ollut samanaikaisesti kokoaikaisessa palkkatyössä vähintään kuusi kuukautta.
- Yrittäjä on täyttänyt työntekijän 26 viikon työssäoloehdon yritystoiminnan aikana.

Jos yrityksen toiminta laajenee työttömyyden alettua, yrittäjä on velvollinen ilmoittamaan siitä TE-toimistolle ja TE-toimiston tulee arvioida, onko toimintaa pidettävä edelleen sivutoimisena.

6.4 Kokeileva yrittäjä ei välttämättä menetä työttömyysturvaa

Jos työtön aloittaa yritystoiminnan ja jää uudelleen työttömäksi ennen kuin yritystoiminta on kestänyt yli 18 kuukautta, työttömyyspäivärahan perusteena olevaa palkkatuloa ei määritellä uudelleen, vaan korvaus jatkuu siitä, mihin työtön yritystoiminnan alkaessa jäi. Työntekijän työttömyyskassan jäsen siis jatkaa kassamaksujen maksamista normaalisti jälkisuojan ajan, ja jos yritystoiminta loppuu alle 18 kuukaudessa, voi saada työttömyysturvaa työntekijän työttömyyskassasta. Tällöin ei kuitenkaan kerrytä yrittäjän työssäoloehtoa.

Aloittava yrittäjä voi myös liittyä Yrittäjäkassaan, ja jos yritystoiminta loppuu alle 18 kuukaudessa, Yrittäjäkassa maksaa työntekijän päivärahaa. Vain Yrittäjäkassan jäsenyys kerryttää yrittäjän työssäoloehtoa. Työntekijän jälkisuojapäivärahaa maksetaan vain, jos ei ole vielä täyttänyt yrittäjän työssäoloehtoa Yrittäjäkassassa, on toiminut yrittäjänä alle 18 kuukautta tai työntekijän työttömyyskassassa kerrytetty työssäoloehto on voimassa.

Jos työtön alkaa yrittäjäksi, yritystoiminta ei neljän ensimmäisen kuukauden aikana vaikuta työttömyysetuuksiin kuin tulojen kautta. Neljän kuukauden jälkeen TE-toimisto tutkii, onko yritystoiminta päätoimista ja estää siten työttömyysetuuksien maksamisen jatkossa. Yritystoiminnan voi aloittaa tällä tavalla vain kerran työttömyysetuuskautta kohden.

Yrittäjänä ja työsuhteissa työskentelevä taidealan keikkatyöläinen kertoi vuodenvaihteessa 2021–2022: *Perustin toiminimen vuonna 2016 ja aloin tehdä taideohjaajan töitä. Hain silloin starttirahaa, ja sen velvoitteena oli päätoiminen yrittäjäyys. Kun starttiraha loppui, tein myös osa-aikaisia töitä työsuhteessa. Yhden vuoden olin kokoaikaisessa työsuhteessa. Sen jälkeen päätin, että haluan jatkaa omassa yrityksessäni, ja pystyinkin työllistymään yrittäjänä päätoimisesti syksystä 2019 lähtien. Sitten tuli korona ja kaikki työt peruuntuivat. Löin hanskat tiskiin ja ilmoitauduin TE-toimistoon. Minulla oli sellainen onni, että jälkisuojan perusteella sain ansiosidonnaista päivärahaa, koska työsuhteeni oli päättynyt alle 18 kuukautta*

aiemmin ja kuuluin vielä palkansaajien työttömyyskassaan. En lakkauttanut toiminimeäni, mutta päätin YEL-vakuutuksen, ja työllistymiseni yrityksessä katsottiin päättyneeksi. Neljän kuukauden työttömyyden jälkeen aloitin jatko-opinnot yliopistolla ja menetin siten työttömyyspäivärahan. Samalla aloin taas tehdä yrittäjänä joitain toimeksiantoja. Nyt olen kokoaikaisessa työsuhteessa yhdessä hankkeessa, mutta teen toisinaan pieniä projekteja toiminimellä. Mietin usein, pitäisikö toiminimi lopettaa kokonaan ja pysyä selkeillä vesillä pelkästään työntekijänä.

6.5 Jos lopettaa yritystoiminnan, voi saada työttömyysetuuksia

Päätoimisena yrittäjänä työllistynyt voi saada työttömyyspäivärahaa Kelasta tai Yrittäjäkassasta, jos yritystoiminta on kokonaan lopetettu tai työllistyminen yrityksessä on päättynyt.

Päätoimisesti yrittäjänä työllistytvä voi vakuuttaa itsensä Yrittäjäkassassa. YEL-vakuutus on oltava otettuna vuonna 2023 vähintään 14 088 euron työtulolle, jotta voi liittyä kassaan. Jos työskentelee sivutoimisena yrittäjänä, vakuutuksen voi ottaa päätoimen mukaan jostakin työntekijän työttömyyskassasta. Kaikkia tuloja ei siis voi vakuuttaa, jos työskentelee sekä työntekijänä että yrittäjänä.

Päätoimisesti yritystoiminnassa työllistyneen katsotaan työllistyvän siinä edelleen siihen ajankohtaan asti, jona yrityksen taloudellinen ja tuotannollinen toiminta on kokonaan päättynyt. Omaa ilmoitusta TE-toimistolle yritystoiminnan päättymisestä ja YEL- tai MYEL-vakuutuksen päättämistä voidaan pitää riittävänä. Yritystä ei tarvitse poistaa kaupparekisteristä.

Päivärahaa saadakseen on ilmoitauduttava työnhakijaksi TE-toimistoon tai kuntakokeilun asiakkaana kunnalle, jossa tutkitaan yritystoiminnan tai työllistymisen päättyminen. Yritystoiminnan päättymisen osoittavat asiakirjat on toimitettava TE-toimistoon tai kuntakokeilun asiakkaana kunnalle. Yritystoiminta katsotaan kokonaan lopetetuksi myös silloin, jos yritys on asetettu konkurssiin tai selvitystilaan tai sen purkamisesta on tehty yhtiömiesten kesken sopimus tai on muuten ilmeistä, että yrityksen tuotannollinen ja taloudellinen toiminta on loppunut.

Koko yritystoiminnan lopettamista tai keskeyttämistä ei kuitenkaan edellytetä seuraavissa tapauksissa:

- Päätoiminen työllistyminen on ollut satunnaista esimerkiksi yrittäjän perheenjäsenenä.
- Työkyky on pysyvästi ja olennaisesti alentunut, sairauspäivärahan enimmäisaika on täyttynyt ja työkyvyttömyyseläkehakemus on vireillä tai hylätty.
- Työntekijään rinnastettavan yrittäjän, esimerkiksi radiotoimittajan, toimeksiantosuhde on päättynyt.
- Yritystoiminta on luonnonolosuhteiden vuoksi kausiluonteista, esimerkiksi kesäkioskin pitämistä, ja tuloilla ei pärjää koko vuotta.

Työttömyyspäivärahan saamiseksi yrittäjän tulee myös täyttää työssäoloehto. Jos ehto ei täyty, voi tietysin edellytyksin saada Kelasta tarveharkintaista työmarkkinatukea.

Yrittäjän työssäoloehto täyttyy, kun yrittäjä on toiminut yrittäjänä vähintään 15 kuukautta työttömyyttä edeltäneen neljän vuoden aikana ja yritystoiminta on ollut niin laajaa, että YEL-vakuutuksen perusteena oleva työtulo on vuonna 2023 vähintään 14 088 euroa vuodessa. Peruspäivärahan osalta yrittäjän työssäoloehtoon voidaan lukea yrittäjätoiminnan lisäksi työntekijän työssäoloehtoon luettava työ 28 edellisen kuukauden ajalta.

Työssäoloehtoon luetaan kaikki vähintään neljä kuukautta kestäneet yrittäjäjaksot. Työssäoloehtoon ei lueta työtä, jota yrittäjä on tehnyt osasairauspäivärahaa saadessaan, eikä työssäoloehto kerry sairauspäivärahan, vanhempainetuksien, alle 3-vuotiaan lapsen hoidon tai päätoimisen opiskelun ajalta.

Neljän vuoden tarkastelujaksoa voidaan pidentää enintään seitsemällä vuodella. Pidennys tehdään, mikäli syy työmarkkinoilta poissaololle on jokin seuraavista:

- sairaus, laitoshoido tai kuntoutus
- asevelvollisuus tai siviilipalvelus
- päätoimiset opinnot
- lapsen syntymä tai enintään 3-vuotiaan lapsen hoito
- apurahakausi
- muu näihin verrattava hyväksyttävä syy.

Jos on työskennellyt osasairauspäivärahaa saadessaan tai ollut työllistymistä edistävässä palvelussa, tarkastelujaksoa pidennetään vastaavasti.

6.6 Yrityksen myyntivoitto siirtää päivärahan saamista

Jos yrityksen viimeisen täyden tilikauden tase veloilla vähennettynä on yli 20 000 euroa, Kela tai työttömyyskassa tutkii, onko yritystoiminnan lopettamisen yhteydessä jäänyt myyntivoittoa. Myyntivoiton selvityslomake tulee toimittaa Kelalle tai työttömyyskassalle samalla, kun hakee työttömyysturvaa.

Jos myyntivoittoa on jäänyt, se siirtää päivärahan maksamisen alkamispäivämäärää eteenpäin. Myyntivoitto jaksotetaan sen mukaan, kuinka pitkän ajan työtuloa myyntivoitto vastaa.

Myyntivoittoa ei huomioida, jos yritystoiminta on päättynyt konkurssiin, jos henkilö on toiminut yrittäjänä enintään 18 kuukautta tai jos yrityksen viimeisen täyden tilikauden tase veloilla vähennettynä on enintään 20 000 euroa. Myyntivoittoa ei huomioida myöskään, jos yritystoiminta ei ole loppunut vaan henkilön työllistyminen yrityksessä on päättynyt jostakin seuraavista syistä:

- Työkyky on pysyvästi tai olennaisesti alentunut, sairauspäivärahan enimmäisaika on täyttynyt ja työkyvyttömyyseläkehakemus on vireillä tai hylätty.
- Henkilö on työntekijään rinnastettava yrittäjä, jonka toimeksiantosuhte on päättynyt.
- Yritystoiminta on kausiluonteista luonnonolosuhteiden vuoksi, ja tuotantokausi on päättynyt.

6.7 Päätoiminen apurahatyöskentely ei oikeuta työttömyysturvaan

Apurahatyöskentely on niin sanottua omaa työtä, joka rinnastuu työttömyysturvalaissa päätoimiseen yrittäjyyteen. Siten päätoimisesti omassa työssä työllistyvällä ei ole oikeutta työttömyyspäivärahaan. Uudenmaan TE-toimiston työttömyysturvan vastuualue ratkaisee omassa työssä työllistymisen päätoimisuuden.

Työttömän on ilmoitettava apurahan saamisesta TE-toimistoon. Apurahatyöskentelyn katsotaan alkavan siitä hetkestä, kun apurahan saanut ilmoittaa aloittavansa työskentelyn. Apurahan maksuaikataulusta sovitaan apurahan myöntäjän kanssa. Muun selvityksen puuttuessa työskentely katsotaan aloitetuksi sinä päivänä, jona apuraha on ollut apurahan myöntäjän kanssa tehdyn maksusuunnitelman mukaan nostettavissa.

Aloituspäivää voi siirtää, jos apurahansaaja ei voi itsestään riippumattomasta syystä aloittaa työskentelyä heti. TE-toimistolle tulee tällöin esittää esimerkiksi projektista vetovastuussa olevan tahon antama todistus aloitusajankohdan myöhentymisestä. Muita syitä apurahatyöskentelyn aloituksen siirtymiseen voivat olla esimerkiksi kenttätutkimusjakson suunniteltu ajankohta, ulkomailla tehtävä työskentelyjakso tai vierailuajankohta. Myös työkyvyttömyys on hyväksyttävä syy siirtää apurahakauden alkua.

Mikäli apurahapäätökseen ei sisälly määrittelyä apurahatyöskentelyn kestosta, hakija esittää asiasta oman selontekonsa selvityksessään apurahatyöskentelystä TE-toimistolle. Apurahahakemuksessa esitelty työsuunnitelma voi olla tarvittava selvitys apurahakauden kestosta. Siksi hakemukseen liittyvä työsuunnitelma ja työskentelyn kesto kannattaa apurahahakemuksessa tehdä huolella. Vaihtoehtoisesti selvitys voi sisältää osoituksen työn valmistumisesta, esimerkiksi ensi-illan pitämisen tai käsikirjoituksen luovuttamisen.

6.8 Moni asia vaikuttaa työttömyysetuuksien suuruuteen

Kelan maksaman peruspäivärahan suuruus on 37,21 euroa vuonna 2023. Täysi työmarkkinatuki on peruspäivärahan suuruinen, mutta työmarkkinatuessa noudatetaan tarveharkintaa eli otetaan huomioon henkilön taloudellisen tuen tarve. Sen määrään vaikuttavat siis ansiotulojen lisäksi esimerkiksi pääomatulot.

Ansiopäiväraha koostuu peruspäivärahan suuruudesta perusosasta ja ansioiden mukaan määräytyvästä ansio-osasta. Työntekijän ansiopäiväraha lasketaan työttömyyttä edeltävän 26 viikon palkkatuloista. Esimerkiksi tekijänoikeusjärjestöjen maksamat käyttökorvaukset eivät nosta ansiopäivärahaa.

Perus- tai ansiopäivärahaan ja työmarkkinatukeen saa lisäksi lapsikorotuksen, jos työttömällä on huollettavanaan alle 18-vuotiaita lapsia. Lapsikorotuksen suuruus vuonna 2023 on yhdestä lapsesta 7,01 euroa, kahdesta lapsesta yhteensä 10,29 euroa ja kolmesta tai useammasta lapsesta yhteensä 13,26 euroa päivässä.

Työttömyysetuuksia voi saada korotettuna, jos osallistuu työllistymistä edistävään palveluun. Korotusosan suuruus vuonna 2023 on 5,29 euroa päivässä. Korotettua ansio-osaa maksetaan palvelun ajalta enintään 200 päivältä. Korotetun ansio-osan maksaminen edellyttää, että palvelusta on sovittu jo työllistymissuunnitelmassa. Työllistämistä edistäviä palveluita ovat työnhakuvalmennus, uravalmennus, kokeilu, kuntouttava työtoiminta, työvoimakoulutus, omaehtoinen opiskelu ja kotoutumisen edistämisestä annetun lain mukainen omaehtoinen opiskelu.

6.9 Työttömyysetuuksia voi saada myös soviteltuna

Työttömyysetuudet maksetaan soviteltuna, jos sovittelujakson aikana henkilö saa tuloa osa-aikaisesta tai enintään kaksi viikkoa kestävästä kokoaikatyöstä tai sivutoimisesta yritystoiminnasta. Sillä ei ole väliä, milloin työ on tehty. Sovittelu tarkoittaa, että täydestä työttömyysetuudesta vähennetään puolet niistä työttömyysaikana maksetuista tuloista, jotka ylittävät kuukaudessa 300 euron tai neljässä viikossa 279 euron suojaosan. Sovittelujakso valitaan palkanmaksurytmin mukaan.

Osa-aikatyössä työllistynyt henkilö voi saada soviteltua työttömyysetuutta, jos palkan perusteena oleva työaika on enintään 80 prosenttia lain tai työehtosopimuksen mukaisen kokoaikatyön työajasta. Raja tarkoittaa käytännössä neljää alan normaalimittaista työpäivää kalenteriviikossa.

Luovien ja esityksellisten alojen tilapäisissä keikkatöissä ei yleensä ole työehtosopimukseen perustuvia säännöllisiä viikkotyöaikoja, koska esityksellisen alan keikkatyötä ei voi sen luonteesta johtuen tehdä samassa mielessä osa-aikaisesti kuin esimerkiksi toimistotyötä. Siksi esimerkiksi keikkatyötä tekevän näyttelijän illan keikka on yhden päivän mittainen määräaikainen työsopimus. Näyttelijän teatterikiinnitys puolestaan on esimerkiksi näytelmän esityskauden mittainen työsopimus, jossa työpäivien eli esitysten ja harjoitusten väliin jäävät työttömät ajanjaksot oikeuttavat soviteltuun työttömyysetuuteen.

Kokoaikatyöksi katsottava keikka tai määräaikainen työsuhde voi olla enintään kahden viikon mittainen, jotta sen ajalta voisi olla oikeus soviteltuun etuuteen. Esityksellisillä ja luovilla aloilla yksittäisiä keikkoja saa

olla enintään neljä kalenteriviikossa. Yli kaksi viikkoa kestävä kokoaikatyöksi luettava keikka katkaisee työttömyyden, eikä siltä ajalta makseta lainkaan työttömyysetuutta. Yli kaksi viikkoa kestävä kokoaikatyön tulot eivät kuitenkaan vaikuta keikkojen väliltä maksettavaan työttömyysetuuteen, eli silloin voi saada täyttä etuutta.

Työttömyysetuutta maksetaan pääsääntöisesti viideltä päivältä viikossa. Osa-aikainen tai enintään kaksi viikkoa kestävä keikkatyö ei vähennä maksettavia päiviä, vaan päivää kohti maksettavan työttömyysetuuden määrä pienenee. Työttömyysetuuden enimmäisaikalaskuriin kertyy kuitenkin päiviä sen mukaan, kuinka paljon soviteltua työttömyysetuutta maksetaan. Maksettava soviteltu työttömyysetuus yhdessä saadun palkan kanssa ei saa ylittää 90 prosenttia siitä palkasta, josta täysi työttömyysetuus on laskettu.

Soviteltua työttömyysetuutta ei ole pakko aina hakea, mutta se voi kannattaa, vaikka jonain hetkenä ansiot tuntuisivat riittävilä ja tietäisi saavansa hylkäävän päätöksen. Silloin ei tarvitse toimittaa selvityksiä hakemattomalta ajalta jälkikäteen. Hakijan tulee aina selvittää, mitä on tehnyt hakujaksojen välissä, jotta työssäoloehdon kertymistä voidaan seurata.

Soviteltua työttömyysetuutta saava keikkatyöläinen voi kerryttää työssäoloehdot. Kun työssäoloviikkoja kertyy 26, etuuden suuruus lasketaan uudelleen näiden viikkojen työtuloista. Samalla asetetaan omavastuu aika uudelleen ja työttömyysetuuden enimmäisaikalaskuri nollataan. Omavastuu aika on viisi täyttä työpäivää, jotka voivat kertyä myös osittaisilta työpäiviltä. Omavastuu aikaa ei aseteta uudelleen, jos se on asetettu vuoden sisään, mutta enimmäisaikalaskuri nollataan aina, kun työssäoloehto täyttyy.

Tekijänoikeuskorvauksia ei ole otettu huomioon työttömyysetuuden sovitelussa enää vuoden 2023 alusta lähtien. Ne eivät siis vähennä soviteltua etuutta.

Päätoimisesti määräaikaisia työpätkiä tekevä muusikko kertoi vuodenvaihteessa 2021–2022: *Kun koronahässäkki alkoi ja muusikoiden työnteke estettiin viranomaispäätösten ja koronarajoitusten nojalla, hakeuduin TE-toimiston arvioitavaksi työttömyyden suhteen. Kaltaiseni freelance-muusikon työarki on sitä, että on paljon määräaikaisia työsopimuksia. Kuitenkin kun soitin TE-toimistoon ja aloin selittää asiaani, minulle sanottiin, että sinähän olet yrittäjä. Tein kirjallisen hakemuksen todella huolellisesti. Tähdensin työsuhteiden perustuvan usein siihen, että työnantaja ilmoittaa, kun töitä on, eli työn määrä ei välttämättä ole tiedossa työstä sopiessa. Painotin hakemuksessa, että työnteke oli rajoituksilla estynyt ja että olisin koko ajan käytettävissä, jos työntekeä voitaisiin järjestää. Ei tullut lisäselvityspyyntöä, ja sain onneksi lopulta myönteisen päätöksen. Koska kuuluin työttömyyskassaan, sain ansiosidonnaista päivärahaa. Olin työttömänä suunnilleen kaksi kuukautta. Kun rajoituksia höllennettiin, alkoi olla jonkin verran muusikon töitä ja katkaisin työttömyyden. Olen myös siinä onnekaassa asemassa, että minulla on ollut koko ajan 40-prosenttisella työajalla sivutoimi toimihenkilönä järjestössä. Siksi sain päivärahan soviteltuna. Täysi päivärahani olisi ollut 117 euroa, mutta osittaisen työllistymisen vuoksi siitä vähennettiin puolet 300 euron suojaosan ylittävästä osuudesta. Soviteltu päivärahani oli 72 euroa, ja lisäksi sain lapsikorotuksen.*

6.10 Lisätietoa luvun asioista

- Työttömyysturvasta saa lisätietoa [Kelan](#) sivuilta sekä KEHA-keskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön toteuttamasta työelämäpalvelusta [Työmarkkinatorista](#).
- Työmarkkinatorilla kerrotaan myös [työllisyyden kuntakokeilusta](#).
- Työttömyyskassoista voi lukea Työttömyyskassojen Yhteisjärjestön [sivuilta](#). Sieltä löytyy myös kaikkien työttömyyskassojen [yhteystiedot](#).
- A-kassasta löytyy tietoa [sen omilta sivuilta](#).
- Yrityksen myyntivoiton vaikutuksesta päivärahan maksuun voi lukea lisää [Yrittäjäkassan sivuilta](#).

7. Mitä eläkettä saa eri elämäntilanteissa?

Suomessa on kaksi toisiaan täydentävää eläkejärjestelmää: työeläke- ja kansaneläkejärjestelmä. Työeläkkeet ansaitaan työsuhteissa, yrittäjänä tai omassa työssä esimerkiksi apurahoilla. Työeläkkeitä täydentävät tarvittaessa kansan- ja takuueläkkeet, jotka turvaavat minimitoimeentulon. Suurin osa eläkeläisistä saa työeläkettä.

Määräiässä alkavan eläkkeen nimi on vanhuuseläke. Syntymävuosi vaikuttaa siihen, milloin vanhuuseläkkeelle voi jäädä.

Osittainen vanhuuseläke ja työuraeläke tuovat joustoa eläkkeelle jäämiseen. Niidenkin ikäraajat määräytyvät syntymävuoden mukaan. Osittaista vanhuuseläkettä voi hakea kuka vain, kun taas työuraeläke on tarkoitettu tilanteisiin, joissa on tehnyt vähintään 38 vuotta rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavaa työtä ja työkyky on heikentynyt.

Eläkkeelle siirtyminen voi tulla ajankohtaiseksi suunniteltua aiemmin, jos sairaus tai vamma alentaa työkykyä. Jos sairaus tai vamma on alentanut työkykyä vähintään vuoden ajan, voi saada kuntoutustukea, osakuntoutustukea, työkyvyttömyyseläkettä tai osatyökyvyttömyyseläkettä. Kun työkyky heikkenee, ensisijaisesti tulee kuitenkin hakeutua kuntoutukseen.

Lisäksi leskelle, entiselle puolisolle ja lapsille voidaan tietyin edellytyksin maksaa perhe-eläkettä, joka turvaa toimeentulon perheen huoltajan kuoltua.

Vuonna 2022 eläkkeelle siirryttiin keskimäärin 62,2-vuotiaana. Tässä luvussa ovat mukana muut paitsi osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneet tai perhe-eläkettä saavat.

7.1 Vanhuuseläke alkaa määräiässä

Suomessa voi jäädä vanhuuseläkkeelle aikaisintaan oman ikäluokan alimmassa vanhuuseläkeiässä. Esimerkiksi vuonna 1958 syntyneillä vanhuuseläke voi alkaa aikaisintaan 64-vuotiaana. Alaikäraja nousee syntymävuoden mukaan hiljalleen ylöspäin, ja vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneillä alaikäraja on sidottu elinajanodotteeseen eikä sitä ole vielä vahvistettu laissa. Vuonna 2003 syntyneet voivat vuoden 2023 alussa tehdyn arvion mukaan jäädä eläkkeelle aikaisintaan 68 vuoden ja yhdeksän kuukauden iässä.

Vanhuuseläkkeen saaminen edellyttää vanhuuseläkeiän täyttymistä ja eläkkeen hakemista sekä mahdollisen työsuhteen päättymistä. Eläkkeelle ei kuitenkaan tarvitse jäädä vielä alaikärajan täytyessä. Mitä pidempään työskentelee ja myöhentää eläkkeelle siirtymistä, sitä suuremman työeläkkeen saa. Vanhuuseläkettä korotetaan 0,4 prosentin lykkäyskorotuksella jokaiselta kuukaudelta, jolla eläkkeelle jäämistä lykkää yli alaikärajan.

Työeläkeotteelle on arvioitu tavoite-eläkeikä, joka kertoo, mihin asti eläkettä tulee lykätä, jotta saa eläkkeen täysimääräisenä. Tällöin lykkäyskorotukset korvaavat elinaikakertoimen eläkettä pienentävän vaikutuksen. Tavoite-eläkeikää ei kuitenkaan lasketa vuonna 1987 ja sen jälkeen syntyneille, koska se ylittäisi nykyisen laissa säädetyn vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan eli 70 vuotta. Oman ikäluokan alimman vanhuuseläkeiän ja tavoite-eläkeiän voi selvittää esimerkiksi työeläke.fi-verkkosivun [laskurilla](#).

Elinaikakerroin otettiin käyttöön vuonna 2010 elinajan pitenemisen takia. Se ikään kuin jakaa saman eläkesumman pidemmälle elinajalle. Vuoden 2023 kertoimella laskettuna esimerkiksi vuonna 1961 syntyneen eläke pienenee noin kuudella prosentilla. Elinaikakertoimen tarkoitus on kannustaa jatkamaan työssä pidempään. Sitä sovelletaan kaikkiin työeläkkeenä maksettaviin eläkkeisiin paitsi perhe-eläkkeeseen. Työkyvyttömyyseläkkeessä kerroin koskee vain sitä eläkkeen osaa, joka on karttunut työkyvyttömyyden alkamiseen mennessä.

Vanhuuseläke koostuu koko työuran aikana karttuneesta eläkkeestä. Kulloinkin voimassa olevat työeläkelait vaikuttavat työeläkekertymään vain lakien voimassaoloajan. Nämä kaikki kertymät vaikuttavat omalta osaltaan aikanaan maksettavaan eläkkeeseen. Keskimääräinen eläke vuonna 2021 oli 1 784 euroa kuukaudessa.

7.2 Osittainen vanhuuseläke ja työuraeläke tuovat joustoa

Vuonna 1963 ja sitä ennen syntyneet voivat hakea osittaista vanhuuseläkettä aikaisintaan 61-vuotiaina. Myöhemmin syntyneillä on mahdollisuus osittaiseen vanhuuseläkkeeseen aikaisintaan kolme vuotta ennen omaa alinta vanhuuseläkeikää.

Osittaisella vanhuuseläkkeellä ei ole työssäolörajoituksia, eli työntekijä, yrittäjä tai apurahansaaja voi jatkaa normaalisti työssä, vähentää työntekoa tai vaikka lopettaa työnteon. Eläkettä voi nostaa 25 tai 50 prosenttia siihen mennessä karttuneesta eläkkeestä. Tätä osuutta kuitenkin leikataan 0,4 prosenttia jokaista varhennuskuukautta kohti eli 4,8 prosenttia vuodessa alimman vanhuuseläkeiän täyttymiseen saakka. Leikkaus pienentää tulevaa vanhuuseläkettä pysyvästi.

Työuraeläkkeeseen puolestaan on oikeus henkilöllä, joka on työskennellyt vähintään 38 vuoden ajan rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä ja jonka työkyky on sairauden, vian tai vamman vuoksi heikentynyt. Työuraeläke edellyttää vähintään 63 vuoden ikää, ja vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneille työuraeläke voidaan myöntää vasta kaksi vuotta ennen oman ikäluokan alinta vanhuuseläkeikää. Työuraeläke on siihen mennessä kertyneen eläkkeen suuruinen. Sen rinnalla voi tehdä työtä ja ansaita tiettyyn eurorajaan asti. Vuonna 2023 tuo raja on 922,42 euroa kuukaudessa.

Työuraeläkehakemuksen liitteeksi tarvitaan lääkärin B-lausunto sekä viimeisimmän työnantajan kuvaus senhetkisestä työstä ja työolosuhteista. Yrittäjä ja apurahansaaja voi kirjoittaa kuvauksen itse. Oma eläkelaitos tekee ratkaisun hakemuksen perusteella. Työuraeläke ei edellytä yhtä suurta työkyvyn heikentymistä kuin työkyvyttömyyseläkkeen saaminen. Eläkelaitos selvittää myös, täytyvätkö työkyvyttömyyseläkkeen kriteerit.

7.3 Ammatillinen kuntoutus vai työkyvyttömyyseläke?

Toimeentulo turvataan työkyvyttömyyseläkkeellä, jos työkyvyttömyys aiheuttaa ansiotulojen menetyksen joko kokonaan tai osittain vähintään vuoden ajaksi. Ennen työkyvyttömyyseläkkeen myöntämistä selvitetään kuntoutusmahdollisuudet ja työhön paluun edellytykset.

Työntekijällä, yrittäjällä ja apurahansaajalla on oikeus työeläkelaitosten kustantamaan ammatilliseen kuntoutukseen, jos työkyvyttömyys uhkaa lähimmän viiden vuoden kuluessa, vakuutettuja työansioita on tietty määrä ja kuntoutus on tarkoituksenmukaista. Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on auttaa jatkamaan työssä pidempään tai palaamaan pitkältä sairauslomalta takaisin työhön.

Ammatillinen kuntoutus voi olla esimerkiksi koulutusta, kurssitusta tai työkokeilua. Kuntoutujaa voidaan tukea hankkimaan itselleen uusi ammatti, jos kyky tehdä oman alan töitä on mennyt. Esimerkiksi tanssija,

joka ei terveydellisistä syistä pysty jatkamaan tanssimista, voi kouluttautua vaikkapa tanssinopettajaksi tai lähihoitajaksi. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksetaan kuntoutusrahaa, jonka määrä on laskennallinen työkyvyttömyyseläke korotettuna 33 prosentilla.

Kuntoutuksesta vastaa tilanteen mukaan Kela tai jokin työeläkelaitos. Työeläkelaitosten tehtävänä on kuntoutusmahdollisuuksien selvittäminen ja kuntoutuksen suunnittelu yhteistyössä henkilön kanssa, kuntoutuksen toteuttaminen sekä kuntoutuksen aikaisen toimeentulon turvaaminen. Kela selvittää tarvittaessa henkilön kuntoutustarvetta jo sairauspäivärahaudella. Kelan järjestämä kuntoutus voi täydentää työeläkelaitoksen ammatillista kuntoutusta. Kela voi tarjota muun muassa vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta tai sopeutumisvalmennusta.

Jos työkyky on alentunut vähintään vuoden ajaksi vähintään 60 prosenttia, voi saada täyden työkyvyttömyyseläkkeen. Jos taas työkyky on alentunut vuoden ajaksi vähintään 40 prosenttia, voi saada osatyökyvyttömyyseläkkeen. Lisäksi edellytetään, että ansiot ovat alentuneet vähintään saman prosenttimäärän aiemmasta vakiintuneesta keskiansiosta. Ansioiden alenemisen syynä voi olla esimerkiksi työajan lyheneminen tai uusiin, aiempaa kevyempiin tehtäviin siirtyminen. Osatyökyvyttömyyseläke on puolet täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrästä.

Työkyvyttömyyden määrittelyn pohjana on lääkärin B-lausunto terveydentilasta. Päätöstä tehtäessä arvioidaan lääketieteellisten seikkojen lisäksi jäljellä olevaa työkykyä ja mahdollisuutta hankkia ansiotuloja. Huomioon otetaan myös ikä, koulutus, aiempi työkokemus, asumisolosuhteet ja perhesuhteet. Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää lievemmin ehdoin 60 vuotta täyttäneille. Vanhuuseläkeiän täyttäneelle työkyvyttömälle myönnetään työkyvyttömyyseläkkeen sijaan vanhuuseläke.

Ennen täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntämistä ansioiden menetystä korvataan yleensä sairausajan palkalla ja sairauspäivärahalta. Kela maksaa päivärahaa saman sairauden perusteella noin vuoden ajalta. Kun sairauspäivärahaa on maksettu 150 päivää, Kela ilmoittaa, milloin sen maksaminen päättyy, ja kehottaa selvittämään kuntoutuksen mahdollisuuksia tai hakemaan eläkettä. Työkyvyttömyyseläkkeen maksu alkaa päivärahaudon päättymistä seuraavan kuukauden alusta. Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää joko määräajaksi tai toistaiseksi. Määräaikainen työkyvyttömyyseläke on nimeltään kuntoutustuki ja määräaikainen osatyökyvyttömyyseläke on osakuntoutustuki.

Työkyvyttömyyseläke muodostuu jo karttuneesta eläkkeestä sekä tulevan ajan eläkkeen osasta. Tulevan ajan eläkkeen osa tarkoittaa laskennallista kertymää, joka lasketaan sen vuoden alusta, jolloin henkilö todetaan työkyvyttömäksi, sen kuukauden loppuun, jolloin henkilön vanhuuseläkeiän alaikäraja täyttyy. Tältä ajalta eläkettä karttuu 1,5 prosenttia vuotta kohti eläkettä edeltäneestä vakiintuneesta ansiosta. Vakiintunut ansio määräytyy pääsääntöisesti työkyvyttömäksi tuloa edeltäneiden viiden viimeisen kalenterivuoden ansioiden perusteella.

Kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä saa työeläkelaitoksen sijaan Kelasta, jos on sairauden, vian tai vamman takia kykenemätön kohtuullisen toimeentulon turvaavaan työhön eivätkä muut eläketulot ylitä kansaneläkkeeseen oikeuttavaa tuloarajaa. Vuonna 2023 Kelan kuntoutustuella tai työkyvyttömyyseläkkeellä ollessa voi ansaita enintään 922,42 euroa kuukaudessa ilman, että tuloilla on vaikutusta kuntoutustuen tai työkyvyttömyyseläkkeen maksun jatkumiseen. Jos ansaitsee tätä enemmän, maksaminen keskeytetään.

Pakolliset liikenne- ja tapaturmavakuutukset ovat avainasemassa silloin, kun henkilö vammautuu tai menehtyy liikenneonnettomuuden tai tapaturman uhrina. Nämä korvaukset ovat useimmiten suurempia kuin mitä työeläkelakien mukaan saisi. Korvaukset ovat ensisijaisia, eikä työeläkettä yleensä näiden rinnalla jää maksettavaksi. Siitä huolimatta vammautuneen kannattaa hakea työeläkettä, sillä jos työkyky myöhemmin palautuu, työeläkettä karttuu myös työkyvyttömyysajalta.

7.4 Eläkehakemus ohjautuu oikeaan työeläkelaitokseen

Kun on jäämässä eläkkeelle, tulee tehdä eläkehakemus. Eläkehakemuksen voi tehdä sähköisesti työeläkelaitoksen hakemispalvelussa tai paperisella lomakkeella. Samalla eläkehakemuksella voi hakea työeläkkeen lisäksi kansaneläkettä.

Eläkepäättökseen antaa, työeläkkeen maksaa ja eläkeasioissa neuvoo se työeläkelaitos, jossa eläkkeelle jäävällä on eniten vakuutettuja ansioita viimeisen kahden kalenterivuoden ajalta. Ei kuitenkaan tarvitse itse tietää, mikä tuo työeläkelaitos on, vaan hakemus ohjautuu rekisteritietojen perusteella oikeaan työeläkelaitokseen. Eläkehakemuksen voi jättää mihin tahansa työeläkelaitokseen, Eläketurvakeskukseen, Melan asiamiehelle tai Kelan palvelupisteeseen.

Myös ulkomailla tehdystä työstä on voinut kertyä eläkettä. EU- ja ETA-maista, Sveitsistä ja sosiaaliturvasopimusmaista voi hakea eläkettä samalla hakemuksella, jolla hakee eläkettä Suomesta. Sosiaaliturvasopimusmaat ovat maita, joiden kanssa Suomi on solminut sopimuksen sosiaaliturvasta. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Yhdysvallat, Kiina ja Australia. Sopimusten sisältö vaihtelee, eivätkä ne välttämättä kata kaikkia eläke-etuksia. Niin sanotuista sopimuksettomista maista eläkettä täytyy hakea itse, jos sellaista ylipäättään maksetaan ulkomaille. Ulkomailla työskentelystä kerrotaan lisää tämän oppaan luvussa 9.

7.5 Eläkkeellä saa tehdä töitä

Vanhuuseläkkeelle jäädäkseen täytyy katkaista työsuhde, mutta eläkkeellä voi aloittaa uuden työsuhteen. Eläkettä karttuu työansioista 1,5 prosenttia vuodessa tiettyyn ikään asti: vuonna 1957 ja sitä ennen syntyneillä enintään 68-vuotiaiksi, vuosina 1958–1961 syntyneillä 69-vuotiaiksi ja vuonna 1962 tai sen jälkeen syntyneillä 70-vuotiaiksi. Kun ikä tulee täyteen, voi hakea maksuun eläkkeellä tehdystä työstä kertynyttä eläkkeenosaa.

Yrittäjätoimintaa ei tarvitse lopettaa, vaikka jäisi vanhuuseläkkeelle. Eläkkeelle jäänyt yrittäjä voi jatkaa yrittäjätoimintaansa rajoituksetta ilman YEL-vakuutusta. Yrittäjätoiminnasta ei silloin kartu lisää eläkettä. Halutessaan yrittäjä voi kuitenkin ottaa vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen, jolloin eläkettä karttuu 1,5 prosenttia vuosityötulosta vastaavasti kuin työsuhteessa eli tiettyyn ikään asti. Myös apurahoilla voi työskennellä vanhuuseläkkeellä, mutta silloin apurahoista ei kerry eläkettä.

Muuta kuin vanhuuseläkettä saavan kannattaa ottaa yhteyttä eläkkeen maksajaan, jos haluaa tehdä työtä eläkkeen rinnalla. Työkyvyttömyyseläkkeellä oleva voi pääsääntöisesti ansaita 40–60 prosenttia eläkettä edeltäneestä vakiintuneesta ansiostaan. Ansiorajaan vaikuttaa se, saako täyttää työkyvyttömyyseläkettä vai osatyökyvyttömyyseläkettä. Työkyvyttömyyseläkkeen aikana tehdystä työstä kertyy uutta eläkettä 1,5 prosenttia työntekijän vuosiansioista tai yrittäjän tai apurahansaajan työtulosta. Tällöin työnantajan on otettava työntekijälleen työeläkevakuutus. Yrittäjän tulee puolestaan ottaa YEL-vakuutus ja apurahansaajan MYEL-vakuutus.

Jos työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen on keskeytetty tai jätetty lepäämään työnteon vuoksi, on töiden lopettamisesta itse ilmoitettava eläkelaitokselle, jotta eläkkeen maksaminen voi jälleen alkaa. Eläke voi olla lepäävänä kerrallaan vähintään kolme kuukautta ja enintään kaksi vuotta.

7.6 Lisätietoa luvun asioista

- [Työeläke.fi](#)-sivustolla on paljon tietoa työeläkkeistä, esimerkiksi [eri eläke-etuuksista](#) ja [eläkkeen hakemisesta](#).
- Oman ikäluokan alimman vanhuuseläkeiän ja tavoite-eläkeiän voi selvittää esimerkiksi työeläke.fi-sivuston [laskurilla](#).
- [Kelan sivuilla](#) kerrotaan kattavasti muun muassa Kelan maksamista eläkkeistä ja tuista eläkeläisille.
- Apurahansaajille oleellista eläketietoa löytyy [Melan sivuilta](#).

8. Mitä tehdä, kun toimeentulo on tiukassa?

Keikkatyöläinen voi joutua taiteilemaan toimeentulon rajoilla. Jos töitä on vähän tai ei lainkaan, kannattaa tarkistaa, onko oikeutettu saamaan työttömyysetuuksia. Niistä kerrotaan tämän oppaan luvussa 6.

Pienituloisena voi myös saada asumisen tukia ja toimeentulotukea. Yleistä asumistukea voi saada, jos tulot eivät riitä asumiskustannusten kattamiseen. Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tuki, eli ensin tulee hakea muita tukia.

Vuonna 2023 voi saada väliaikaista sähkötukea sähkön hinnan nousun vuoksi. Sähkötuesta voi lukea [Kelan sivuilta](#).

Valtion oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonta voi auttaa talousasioiden järjestämisessä. Lisäksi hyvinvointialueet myöntävät pienituloisille ja vähävaraisille mutta maksukykyisille asukkailleen sosiaalisia luottoja, joskin 31.7.2023 asti se on vapaaehtoista.

8.1 Pienituloisen voi saada tukea asumiseen

Yleinen asumistuki on tarkoitettu pienituloisille yksinasuville tai ruokakunnille, joiden tulot eivät riitä asumiskustannusten kattamiseen. Kela myöntää asumistuen ruokakunnalle yhteisesti, pääsääntöisesti vuodeksi kerrallaan.

Yleensä ruokakunnan muodostavat samassa asunnossa asuvat henkilöt, mutta poikkeuksia on. Esimerkiksi erillisillä vuokrasopimuksilla asunnon vuokranneet kaverukset eivät yleensä kuulu samaan ruokakuntaan, mutta Kelan velvollisuus on selvittää, ovatko yhdessä asuvat ihmiset mahdollisesti avoliitossa. Aviopuolisot puolestaan voivat kuulua samaan ruokakuntaan, vaikka asuisivat eri osoitteissa esimerkiksi työn tai opiskelun vuoksi. Ruokakunnista voi lukea lisää [Kelan sivuilta](#).

Yleistä asumistukea voi saada Suomessa sijaitsevan vakinaisen vuokra-asunnon, asumisoikeusasunnon, osaomistusasunnon tai omistusasunnon asumismenoihin, joihin voi kuulua vuokran, vastikkeen ja lainojen korkojen lisäksi myös erilliset vesimaksut ja lämmityskustannukset.

Asumistuki on korkeintaan 80 prosenttia laissa määritellyistä enimmäisasumismenoista. Esimerkiksi kolmen henkilön ruokakunnalla hyväksyttävät enimmäisasumismenot Helsingissä ovat 1 072 euroa ja Oulussa 828 euroa vuonna 2023. Tuen määräytymiseen vaikuttavat ruokakunnan asumismenot, henkilöluku, asunnon sijaintikunta ja bruttokuukausitulojen yhteismäärä. Tuloina huomioidaan kuitenkin todellisuutta pienemmät tulot, sillä kunkin ruokakuntaan kuuluvan henkilön palkkatulosta, elinkeinotoiminnan tulosta tai apurahatulosta tehdään Kelassa 300 euron ansiotulovähennys kuukaudessa.

Keikkatyöläisen tulot voivat vaihdella paljonkin kuukaudesta tai vuodesta toiseen. Tällöin kuukausitulo voidaan arvioida Kelassa keskimääräisenä tulona tulevalle 12 kuukaudelle.

Työntekijän bruttokuukausituloja voivat olla esimerkiksi palkka, autoetu ja ylityökorvaukset. Yrittäjällä tulona huomioidaan yrittäjän eläkelain mukainen työtulo. Jos yrittäjällä ei ole YEL-vakuutusta, tuloksi arvioidaan starttirahan määrä, vähimmäistulo, palkkatulo tai oman arvion mukainen tulo. Myös työskentelyapurahat otetaan huomioon tulona. Sen sijaan esimerkiksi instrumentin hankintaan tarkoitettua apurahaa ei huomioida. Tuloja voivat olla myös esimerkiksi tekijänoikeuskorvaukset, työttömyyspäivärahat ja pääomatulot, kuten talletusten korot.

Yleisen asumistuen lisäksi on kolme muuta asumisen tukea: eläkkeensaajan asumistuki, sotilasavustuksen asumisavustus ja opintotuen asumislisä. Eri asumisen tuista voi lukea lisää [Kelan sivuilta](#).

8.2 Toimeentulotuki kattaa elämän perusmenoja

Toimeentulotuki on henkilön tai perheen viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tuki, joka kattaa elämän perusmenoja. Viimesijaisuus tarkoittaa, että ensin tulee hakea muita tukia ja etuuksia, joihin on oikeutettu. Niitä voivat olla esimerkiksi työttömyysetuudet, asumisen tuet, opintotuki ja eläkkeet. Lisäksi henkilön tai perheen on ensisijaisesti tultava toimeen omilla tuloillaan ja varoillaan.

Toimeentulotuki muodostuu kolmesta eri osasta: perustoimeentulotuesta sekä täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta.

Kelan maksamaa perustoimeentulotukea voi saada, jos rahat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin, kuten ruokaan, vaatteisiin, vuokraan tai lääkkeisiin. Tukea haetaan Kelasta.

Perustoimeentulotukea ei makseta kiinteää summaa, vaan henkilön tai perheen tulojen, varojen ja menojen perusteella. Perustoimeentulotuesta päätettäessä otetaan huomioon hakijan tai perheen nettotulot ja menot. Lisäksi perustoimeentulotukeen vaikuttavat käytettävissä olevat varat, kuten pankkitilillä säästössä olevat rahat. Perustoimeentulotuen hakijan tulee siis varautua selvittämään perin pohjin oma taloudellinen tilanteensa.

Perustoimeentulotuki muodostuu perusosasta ja muista perusmenoista. Perusosa on esimerkiksi yksin asuvalle 555,11 euroa kuukaudessa vuonna 2023. Perusosa on kiinteä summa, johon sisältyvistä menoista ei vaadita erikseen selvitystä. Perusosalla katetaan muun muassa ruoka, vaatteet, itsehoitolääkkeet ja puhelimen käyttö. Lisäksi voi saada tositteita vastaan tukea muihin perusmenoihin, jotka on määritelty lailla. [Kelan sivuilta](#) voi lukea tarkemmin siitä, mitä muita perusmenoja laskelmalla voidaan huomioida menona.

Hyvinvointialueen sosiaalitoimiston maksamaa täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea voi puolestaan saada tiettyihin erityisiin menoihin, joista hyvinvointialue vastaa harkintansa mukaan. Täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea voi hakea samalla hakemuksella kuin perustoimeentulotukea. Kela siirtää hakijan pyynnöstä hakemuksen hyvinvointialueelle täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen käsittelyn osalta, jos hakemuksessa haetaan tukea muihin kuin perustoimeentulotuesta huomioitaviin menoihin. Täydentävää tai ehkäisevää tukea voi myös hakea suoraan hyvinvointialueelta, jos on jo saanut Kelalta päätöksen perustoimeentulotuesta – on se sitten kielteinen tai myönteinen.

Myös yrittäjä voi hakea toimeentulotukea, mutta sitä ei ole tarkoitettu kannattamattoman yritystoiminnan tukemiseen. Kannattamatonta yritystoimintaa harjoittavan yrittäjän tulisi ensisijaisesti lopettaa yritystoiminta ja hakea ensisijaista työttömyysetuutta.

8.3 Neuvonta ja sosiaaliset luotot voivat auttaa talousvaikeuksissa

Valtion oikeusaputoimistot antavat maksutonta talous- ja velkaneuvontaa yksityishenkilöille ja pienimuotoista yritystoimintaa harjoittaville ammatin- ja elinkeinonharjoittajille. Neuvonta on luottamuksellista, ja sitä antavat talous- ja velkaneuvojat.

Neuvontaa saa esimerkiksi rahankäytön suunnitteluun, budjetissa pysymiseen ja velkatilanteisiin. Talous- ja velkaneuvoja voi muun muassa selvittää henkilön taloudellista tilannetta, auttaa laatimaan maksusopimuksia ja neuvoa järjestelylainan ja velkajärjestelyn hakemisessa.

Oikeusaputoimistoihin voi ottaa yhteyttä, vaikka ei olisi velkaa. Suomessa on 23 oikeusaputoimistoa, ja niillä voi olla useita toimipaikkoja. Neuvontaa voi pyytää mistä tahansa oikeusaputoimistosta. Neuvontaa voi saada sähköisessä asiointipalvelussa, puhelimesta, etukäteen varatussa lähi- tai etätapaamisessa, chatissa ja joillakin paikkakunnilla myös talousneuvoloissa. Talousneuvoloissa on tavattavissa talous- ja velkaneuvojan lisäksi esimerkiksi sosiaalitoimen ja ulosoton asiantuntijoita.

Hyvinvointialueet myöntävät asukkailleen sosiaalisia luottoja, mutta 31.7.2023 asti se on vapaaehtoista. Kuitenkin hyvinvointialueen tulee järjestää sosiaalista luototusta, jos henkilö on sopinut sosiaalisesta luotosta kunnan kanssa ennen vuotta 2023 ja sopimus on edelleen voimassa. 1.8.2023 lähtien hyvinvointialueiden on järjestettävä sosiaalista luototusta alueellaan. Niillä on kuitenkin mahdollisuus päättää järjestämisen laajuudesta, luottopääoman määrästä ja luottojen suuruudesta paikallisten tarpeiden mukaan.

Hyvinvointialue voi myöntää sosiaalisen luoton pienituloiselle ja vähävaraiselle henkilölle, jolla ei ole mahdollisuutta saada kohtuuehtoista luottoa muulla tavoin, mutta jolla on kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta. Sosiaalista luottoa voidaan myöntää esimerkiksi talouden tasapainottamiseen, velkakierteen katkaisemiseen tai kodin hankintoihin. Tietoa sosiaalisista luotoista saa hyvinvointialueilta.

8.4 Lisätietoa luvun asioista

- Kelan sivuilta löytyy lisätietoa [toimeentulotuesta](#) ja [asumisen tuista](#) sekä siitä, miten niitä haetaan.
- [Sosiaali- ja terveysministeriön sivuilla](#) kerrotaan sosiaalisista luotoista.
- Talous- ja velkaneuvonnasta voi lukea lisää osoitteesta [oikeus.fi](#). Sieltä löytyy myös [yhteystiedot](#) neuvontaan.

9. Miten käy sosiaaliturvan, kun työ vie ulkomaille?

Monelle keikkatyöläiselle työskentely eri maissa on arkipäivää. Sosiaaliturva-asiat kannattaa selvittää ennen ulkomaille lähtöä Eläketurvakeskuksesta ja Kelasta. Suomen kansalaisuus tai verojen maksaminen Suomeen ei merkitse automaattisesti sitä, että kuuluisi Suomen sosiaaliturvaan.

Sosiaaliturvaa eri maissa säätelevät EU:n sosiaaliturva-asetus ja kahdenväliset sosiaaliturvasopimukset. Lisäksi on niin sanottuja sopimuksettomia maita.

Pääsääntöisesti työntekijät ja yrittäjät kuuluvat sen maan sosiaaliturvaan, jossa työskentelevät. Joissakin tapauksissa he voivat kuitenkin kuulua Suomen sosiaaliturvaan. Apurahansaajat rinnastetaan ulkomailla työskennellessä yrittäjiin, mutta apurahansaajia ei vakuuteta ulkomailla yhtä laajasti kuin yrittäjiä.

9.1 Sosiaaliturvaa säätelevät EU:n sosiaaliturva-asetus ja sopimukset

EU:n sosiaaliturva-asetus säätelee EU:n jäsenvaltioiden välillä liikkuvien lakisääteistä sosiaaliturvaa. Asetus koskee myös Sveitsiä ja ETA-maita eli Islantia, Liechtensteinia ja Norjaa. Myös Isossa-Britanniassa noudatetaan samoja käytäntöjä. Asetus kattaa laajasti sosiaaliturvaa, esimerkiksi sairausvakuutuksen, työttömyysturvan ja eläkkeet.

Joidenkin maiden kohdalla oikeus toisen maan sosiaaliturvaan perustuu sosiaaliturvasopimukseen. Suomella on sopimukset Australian, Chilen, Etelä-Korean, Intian, Israelin, Japanin, Kanadan, Kiinan, Kanadan Quebecin ja Yhdysvaltojen kanssa. Sopimusten sisältö vaihtelee, mutta kaikki sopimukset koskevat vähintään työeläkkeitä.

EU:n sosiaaliturva-asetuksella ja kahdenvälisillä sosiaaliturvasopimuksilla tavoitellaan sitä, että kukin henkilö kuuluu yhden maan sosiaaliturvaan kerrallaan.

Lisäksi on niin sanottuja sopimuksettomia maita, esimerkiksi Venäjä. Jos työskentelee sopimuksettomassa maassa, voi joutua maksamaan sosiaaliturvamaksuja työskentelymaassa ja Suomessa, ja silti sosiaaliturva voi olla puutteellista.

9.2 Työntekijä kuuluu pääsääntöisesti työskentelymaan sosiaaliturvaan

EU- ja ETA-maissa, Sveitsissä, Isossa-Britanniassa ja niissä maissa, joiden kanssa Suomella on kahdenvälinen sosiaaliturvasopimus, työntekijä kuuluu pääsääntöisesti sen maan sosiaaliturvaan, jossa työskentelee. Tällöin sosiaaliturvamaksut ja oikeus sosiaaliturvaetuuksiin määräytyvät työskentelymaan lakien mukaisesti. Kahdenväliset sosiaaliturvasopimukset eivät kata kaikkia samoja etuuksia kuin EU:n sosiaaliturva-asetus, ja sopimusten sisältö vaihtelee maittain.

Tietyissä tilanteissa työntekijä voi kuitenkin kuulua Suomen sosiaaliturvaan, vaikka työskentelisi EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä, Isossa-Britanniassa tai sosiaaliturvasopimusmaassa. Näin on, jos työntekijä lähtee ulkomaille suomalaisen työnantajan lähettämänä, kuuluu ulkomaille lähtiessään Suomen sosiaaliturvaan ja tekee ulkomailla töitä tilapäisesti, maasta riippuen enintään kahdesta viiteen vuotta. Esimerkiksi muusikko voi kuulua Suomen sosiaaliturvaan, jos työskentelee Ranskassa tai Yhdysvalloissa kuukauden kiertueella suomalaisen ohjelmatoimiston lähettämänä. Jos taas muusikko pestautuu suoraan esimerkiksi ranskalaisen ohjelmatoimiston palvelukseen Ranskaan, muusikko kuuluu Ranskan sosiaaliturvaan.

Lisäksi kahdessa tai useammassa EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä tai Isossa-Britanniassa työskenteleville on omat säännöt. Jos henkilö työskentelee vuoden aikana asuinmaassaan ja muualla samaan aikaan tai vuorotellen, henkilö kuuluu yleensä asuinmaansa sosiaaliturvaan. Työnantajien lukumäärällä ei ole väliä. Esimerkiksi jos muusikko keikkailee vuoden mittaan usean EU-maan festareilla, mutta vakituinen asuinpaikka on Suomi ja töitä on säännöllisesti myös Suomessa, muusikko voi kuulua Suomen sosiaaliturvaan.

EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä tai Isossa-Britanniassa työskentelevälle tulee hakea Eläketurvakeskuksesta Suomen sosiaaliturvaan kuulumisesta A1-todistus ja sosiaaliturvasopimusmaassa työskentelevälle vastaava sopimuskohtainen todistus. Todistuksia haetaan samalla hakemuslomakkeella maasta riippumatta. Jos

todistusta ei ole haettu tai sitä ei voida myöntää, työntekijä kuuluu vakuuttaa työskentelymaahan sosiaaliturvassa.

Työnantaja hakee todistusta työntekijälle, mutta jos työntekijällä on useita työnantajia Suomessa ja ulkomailla, työntekijä voi hakea todistusta myös itse. Myös etätöitä ulkomailla tekeväälle työntekijälle tulee hakea todistus. Työnantaja on aina velvollinen maksamaan lakisääteiset sosiaalivakuutusmaksut riippumatta siitä, kuuluuko työntekijä Suomen vai työskentelymaahan sosiaaliturvaan.

Kun työntekijällä on A1-todistus tai sopimuskohtainen todistus, myös ulkomaisten työnantajien pitää huolehtia siitä, että sosiaaliturvamaksut maksetaan Suomeen. Eläketurvakeskuksesta saa tarvittaessa myös valtakirjan, jonka avulla työntekijä voi itse hoitaa maksut työnantajan puolesta Suomessa.

A1-todistuksen perusteella työntekijä saa Kelasta eurooppalaisen sairaanhoitokortin. Sitä vastaan saa sairastapauksessa hoitoa EU- tai ETA-maissa, Sveitsissä ja Isossa-Britanniassa. Sosiaaliturvasopimukset eivät Australiaa lukuun ottamatta kata sairaanhoitoa. Jos lähetetty työntekijä on sairausvakuutettu, työntekijä saa ulkomailla annetun hoidon kustannuksista saman Kela-korvauksen kuin vastaavasta hoidosta Suomessa.

Jos lähtee työkomennukselle EU- ja ETA-maiden, Sveitsin tai Ison-Britannian ulkopuolelle maahan, jonka kanssa Suomella ei ole sosiaaliturvasopimusta, lähetettynä työntekijänä saattaa kuulua sekä Suomen että työskentelymaahan sosiaaliturvaan. Tällöin voi joutua maksamaan kaksinkertaisesti sosiaaliturvamaksuja ja silti saatava sosiaaliturva voi olla puutteellista. Sopimuksettomaa maahan työkomennukselle lähdetessä sekä työntekijä että työnantaja tekevät kumpikin oman ilmoituksen Kelaan. Kun ilmoituksen tekee ajoissa ennen ulkomaille muuttoa, mahdolliset Kelan etuudet voivat jatkua keskeytyksettä enintään viiden vuoden ajan. Ilmoitus tarvitaan myös työn päättymisestä tai työskentelymaahan vaihtumisesta.

9.3 Sosiaaliturvasopimuksissa ei yleensä ole yrittäjiä koskevia sääntöjä

Yrittäjä kuuluu pääsääntöisesti sen maan sosiaaliturvaan, jossa työskentelee. Poikkeuksia kuitenkin on. Jos yrittäjä lähtee EU- tai ETA-maahan, Sveitsiin tai Isoon-Britanniaan työskentelemään tilapäisesti enintään kahdeksi vuodeksi, yrittäjä voi yleensä kuulua edelleen Suomen sosiaaliturvaan. Ehtona on, että yritystoiminta on kestänyt ja YEL-vakuutus on ollut voimassa Suomessa vähintään neljä kuukautta ennen ulkomaille lähtöä. Myös ulkomailta Suomeen etätöitä tekevä yrittäjä voi samoilla edellytyksillä kuulua Suomen sosiaaliturvaan.

EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä tai Isossa-Britanniassa työskentelevän yrittäjän tulee hakea osoitukseksi Suomen sosiaaliturvaan kuulumisesta A1-todistus Eläketurvakeskuksesta. Jos todistusta ei ole, yrittäjän tulee vakuuttaa itsensä työskentelymaahan sosiaaliturvassa.

A1-todistuksella varustettu yrittäjä maksaa ulkomailta edelleen YEL-maksunsa suomalaiseen eläkevakuutusyhtiöön. Sairauspäivärahat sekä vanhempainpäivärahat määräytyvät suomalaisen YEL-työtulon mukaan. Näitä etuuksia maksetaan EU- ja ETA-maihin, Sveitsiin ja Isoon-Britanniaan. A1-todistuksen perusteella yrittäjä saa näissä maissa myös hoitoa sairastapauksessa, kunhan on hakenut Kelasta eurooppalaisen sairaanhoitokortin.

Esimerkiksi jos Suomessa yrittäjänä työskentelevä kääntäjä muuttaa kolmeksi vuodeksi Italiaan ja tekee sieltä käsin töitä Suomeen, kääntäjä voi edelleen kuulua Suomen sosiaaliturvaan, jos tietyt edellytykset täyttyvät. Yli kahden vuoden työskentely EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä tai Isossa-Britanniassa vaatii poikkeusluvan ja työskentelymaahan suostumuksen. Poikkeuslupaa voi hakea A1-hakemuslomakkeella.

EU- ja ETA-maissa, Sveitsissä ja Isossa-Britanniassa on erilliset säännökset niihin tilanteisiin, joissa yrittäjä työskentelee kahdessa tai useammassa maassa. Jos yrittäjä asuu Suomessa ja työskentelee vuoden aikana Suomen lisäksi yhdessä tai useammassa näistä maista, yrittäjä voi kuulua Suomen sosiaaliturvaan.

Tilanne monimutkaistuu, jos yrittäjä lähtee töihin maahan, jonka kanssa Suomella on kahdenvälinen sosiaaliturvasopimus, tai sopimuksettomaan maahan. Kahdenvälisissä sosiaaliturvasopimuksissa ei pääsääntöisesti ole yrittäjiä koskevia sääntöjä. Tällöin yrittäjiin pätevät Kela-turvan osalta sopimuksettomia maita koskevat säännöt.

Jos aikoo yrittäjänä lähteä työskentelemään sopimuksettomaan maahan, yrittäjän tulee tehdä ilmoitus Kelaan. Yrittäjä voi pitää suomalaisen YEL-vakuutuksen voimassa ja kuulua Suomen sosiaaliturvaan, jos työskentely sopimuksettomassa maassa kestää alle vuoden ja tarkoitus on palata sen jälkeen Suomeen. YEL-vakuutus tulee päättää jo lähtiessä, jos tietää ulkomailla työskentelyn jatkuvan yli vuoden.

9.4 Apurahalla ulkomaille lähtevät rinnastetaan yrittäjiin

EU:n sosiaaliturva-asetuksessa ja kahdenvälisissä sosiaaliturvasopimuksissa ei ole apurahansaajia koskevia sääntöjä. Niinpä apurahansaajat rinnastetaan ulkomailla työskennellessä yrittäjiin. Apurahansaajia ei kuitenkaan vakuuteta ulkomailla yhtä laajasti kuin yrittäjiä, sillä läheskään kaikissa maissa ei tunneta apurahansaajan käsitettä.

Suomalaisella apurahalla EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä tai Isossa-Britanniassa enintään kaksi vuotta työskentelevät voivat yleensä kuulua Suomen sosiaaliturvaan. Apurahalla työskentelevän tulee lähtiessään kuulua Suomen sosiaaliturvaan ja maksaa MYEL-vakuutusta koko ulkomailla työskentelyn ajan. Apurahansaajalta ei edellytetä neljän kuukauden MYEL-vakuutusta ennen ulkomaille lähtöä, kuten yrittäjältä edellytetään YEL-vakuutusta.

EU- tai ETA-maassa, Sveitsissä tai Isossa-Britanniassa työskentelevän apurahansaajan tulee hakea osoitukseksi Suomen sosiaaliturvaan kuulumisesta A1-todistus Eläketurvakeskuksesta. Jos todistusta ei ole, apurahansaajan tulee vakuuttaa itsensä työskentelymaahan sosiaaliturvassa, jos se on mahdollista.

Joissain tilanteissa sosiaaliturva voi säilyä Suomessa myös, jos apurahansaaja lähtee sosiaaliturvasopimusmaahan. Näin on esimerkiksi Yhdysvalloissa, jos apurahansaaja on välittömästi ennen Yhdysvaltoihin lähtöä kuulunut Suomen sosiaaliturvaan ja ottaa MYEL-vakuutuksen Yhdysvalloissa työskentelyn ajaksi. Myös muiden sopimusmaiden kanssa on sovittu tilanteista, joissa apurahansaaja voi kuulua Suomen sosiaaliturvaan.

Jos apurahansaaja aikoo lähteä työskentelemään sopimuksettomaan maahan, sosiaaliturva-asiat tulee selvittää Kelan kanssa.

9.5 Lisätietoa luvun asioista

- Ulkomailla työskentelevän sosiaaliturvasta voi lukea lisää [Kelan](#) ja [Eläketurvakeskuksen](#) sivuilta.
- [Melan](#) sivuilla kerrotaan apurahalla työskentelystä ulkomailla.